

SLIEDRECHT 10 MEI 1940
5 MEI 1945

Ten geleide

Slidrecht, 31 Augustus 1945.

't Verheugt ons, dat we U op onzen nationalen feestdag een plaatselijk gedenkalbum mogen aanbieden uit dien tijd, dien we samen hebben doorleden en doorworsteld.

De mogelijkheden, tot uitgifte van dit blad, werden ons geboden door het hoofd van onze Gemeente, waarvoor we hem hartelijk dank zeggen. Bij de beoordeeling zult U rekening moeten houden met de beperkingen, die aan de redactie werden opgelegd.

In 't bestek van dit blad hebben we opgenomen ervaringen, die voor onze Gemeente besloten lagen in den tijd tusschen 10 Mei 1940 en 5 Mei 1945. Dat daarbij alleen een plaats ingeruimd kon worden aan hoofdzaken — en zelfs uit die hoofdzaken vaak nog een keuze gedaan moest worden — vindt zijn oorzaak in de limiet, die ons aan den omvang van dit blad gesteld werd.

We achten het een voorrecht, dat we in staat waren, den sluier op te lichten, die het werk van de illegaliteit aan ons aller oog onttrok. 't Is dan ook aan den arbeid van die vrouwen en mannen, dat dit blad allermeeest gewijd is.

Onze bedoeling daarbij is, op die wijze een stille betuiging van hulde te brengen aan hen, die iederen dag hun leven veil hebben gehad voor onze nationale zaak.

Met een woord van dank aan allen, die hun medewerking verleenden om U dit gedenkalbum aan te bieden op dezen lichtenden feestdag, achten wij ons ontslagen van de ons opgedragen taak en laten de verdere bemerkings gaarne aan de lezers over.

Artistieke verzorging:

K. VAN WIJNEN
H. BREEDVELDT

Redactie:

Ds. G. W. KWANT
G. C. STERKENBURG
J. J. MOOLHUISEN
R. R. ABMA Jr.

IN MEMORIAM

„Juffrouw, breng U mij de lijst van oorlogsslachtoffers even!” Zoo kreeg ik haar in handen, kwam er mee thuis.

In de stille beslotenheid van mijn kamer ben ik gaan lezen. 't Is een ambtelijk stuk werk, zulk een lijst. Namen, namen, nog eens namen! Ze is nog lang niet volledig, zoodat wij zelf haar niet publiceeren kunnen.

Onder 't hoofd „door oorlogsgeweld te Sliedrecht overleden” staan 30 namen.

Als wij gaan lezen, blijkt, dat door luchtbombardementen stierven 11 vrouwen en 24 mannen. In 4 gevallen is als doodsoorzaak „beschieting” genoemd. Achter één naam lees ik „gefusilleerd”.

Enkele door de Duitsche kogel gevallen Sliedrechtenaren hadden hun domicilie elders en komen op deze lijst niet voor. Evenmin geeft deze lijst ons opheldering over het lot dat onze weggevoerde Joodsche families heeft getroffen.

Ik sla een blad om! Een tweede rubriek! „Door oorlogsgeweld elders overleden”. Dit is een voorloopige opgave van 40 slachtoffers. Enkele blanco vellen bieden plaats voor meer.

Van de namen, die voor 't meerendeel ons niet bekend zijn, dwaalt ons oog af naar de doodsoorzaak! Vele vraagteekens spreken hier een duidelijke taak. Hier en daar is 't vraagteeken afgewisseld door een enkel woord: „uitputting en ondervoeding”, „marteling”. Als plaats van overlijden is meestentijds aangegeven den naam van een Duitsche stad of van 'n kamp. Hier en daar staat te lezen: „Engeland”, „Curaçao”. Dit betreft een opgaaf van hen, die aan geallieerde zijde hun leven lieten. Dorpsgenooten! Wij vieren het feest van de bevrijding!

Als wij bij deze feestviering terugdenken aan dat somber verleden, waaraan ook deze doodenlijst ons zoo sterk herinnert, dan beseffen wij, dat wij deze bevrijding zeker niet in de laatste plaats te danken hebben aan hen, die het hoogste offer moesten brengen.

Daarom willen wij in gedachten een oogenblik toeven bij hen, die treuren over hun dooden. Wij willen eerbiedig een plaats reserveeren voor hen, die vandaag denken aan de offers, die ze moesten brengen. God zij hen genadig!

Door een oogenblik van absolute stilte willen wij onze dooden eeren. Zij gaven hun leven niet voor niets! Zij gaven hun leven voor een betere toekomst. Aan U en ons, die de bevrijding mochten beleven, de plicht, om die betere toekomst tot verwerkelijking te brengen.

„Maar als ik leven mag tot de bevrijding
En juichen op het Overwinningfeest:
God, doe mij dan dit weten: wat voorbij ging
Aan nood en leed, is niet vergeefs geweest.”

H.M. KONINGIN WILHELMINA

31

AUGUSTUS 1945

Verlost van den ontzettenden druk, die vijf lange en bange jaren op ons rustte, mogen wij thans weer voor het eerst, als van ouds in volle vrijheid, den verjaardag vieren van onze geëerbiedigde en geliefde Koningin Wilhelmina.

Al dien tijd moest Zij, gedwongen door de overmacht van een hebzuchtig volk, verre van haar land in den vreemde vertoeven, maar nu is Zij weer in ons midden teruggekeerd en kunnen wij uiting geven aan onze groote vreugde, dat aan Haar zegenrijk leven weer een jaar is toegevoegd.

Moge het Hare Majesteit beschoren zijn, dat dit feest nog vele malen door Haar en door Haar onderdanen gevierd mag worden; moge een goede gezondheid Haar zijn toegedacht, zoodat Zij in staat zal zijn en blijven ook in de nog vele bestaande moeilijkheden Haar volk met de Haar eigen groote wijsheid te regeeren en ons weer te leiden tot grooter welvaart; moge het Haar vergund zijn nog lang te leven in het gelukkig bezit van allen, die Haar lief zijn en wier bijzijn Zij zoo langen tijd heeft moeten ontberen.

Dat zegen moge rusten op Haar onvermoeiden arbeid voor het vaderland is ons aller hartgrondige wensch. Wij als volk kunnen ons gelukkig achten, dat wij ons kunnen scharen om onze Koningin. Wat ook veranderde, wie ook heenging, Zij bleef als symbool van de eenheid en saamhoorigheid van het Nederlandsche Volk op Haar post; tot Haar zagen wij steeds op in diepen eerbied en vol vertrouwen bij alle gevaren, die ons omringden, bij al de ellende, die geleden werd. Haar woord, van overzee tot ons gesproken, gaf ons moed in de bange tijden, het wekte ons op en gaf ons nieuwe kracht.

Dit alles is nu voorbij en de weg van het herstel der geestelijke en materiele schaden is bereids ingeslagen. Laten wij onder Hare hooge leiding dezen moeilijken weg eendrachtig in gestagen, onverdroten arbeid betreden, dan zal alles, wat herstelbaar is, ook spoedig hersteld kunnen worden.

Lang Leve Onze Koningin Wilhelmina!

Bij de viering van dit ons Oranjefeest willen wij een woord wijden aan onze voormalige ondergrondse strijdkrachten. Van de bovengrondse werden, hoewel niet vaak, toch nog zoo nu en dan door de radio berichten opgevangen en wisten wij zodoende, dat zij de dappere medewerkers waren van onze geallieerden en dat zij vochten, aanvankelijk in het buitenland, later in de Zuidelijke en in de Oostelijke provincies.

De berichten omtrent de ondergrondse strijdkrachten en bewegingen waren nu niet bepaald voor iedereen bestemd, zij waren diep geheim en werden

slechts van mond tot oor door de ondergrondse krachten aan elkander doorgegeven.

Nu echter is de sluier, die over de daden dezer moedige strijders hing, opgeheven sinds den 5den Mei en stormen steeds meer verhalen omtrent door hen verrichte daden op ons los en wij voelen ons daardoor niet alleen geroerd, maar vaak rilden wij bij de gedachte van de enorme gevaren, die gelopen zijn en aan de schrikkelijke moeilijkheden, die overwonnen moesten worden. Wij staan bij het aanhooren ervan versteld van de lichamelijke en geestelijke prestaties, zoowel door de vrouwen en meisjes, als door de mannen en jongens geleverd; wij gnuiven dan over de manieren, waarop de aarts-vijand telkens weer bedrogen en misleid werd.

Bewonderenswaardig is het alles geweest en het vaderland kan deze ondergrondse strijders nooit dankbaar genoeg zijn voor alles wat zij vóór den 5den Mei hebben gedaan.

En telkens treft het ons weer, hoe zij, die al dien langen tijd vóór de capitulatie vooraan hebben durven staan als er gevaarlijke berichten of zendingen waren over te brengen, steeds zoo bescheiden hun weg zijn blijven gaan. Geen spoor van zelfverheffing bij deze helden en heldinnen. Dat is het kenmerk van den waren heldenmoed! Het werk moest gedaan worden, het werd gedaan en daarmede basta, ook al waren er reeds velen gevallen door verraad of noodlottig toeval. Het werk werd gedaan, ook al was het onder de moeilijkste, de gevaarlijkste en de ongunstigste omstandigheden, bij bar, guur of koud weder of bij hooggaanden golfslag, zij aarzelden niet en zij deden hun werk.

De bevrijding is door hun hulp gekomen, hun taak is nu geëindigd en het vaderland eischt nu hun werkkraft op voor andere doeleinden.

Laat ons hopen, dat zij, en ook andere moedige mannen, die bij luchtbombardementen hun leven waagden, straks op koninklijke wijze onderscheiden zullen worden voor hun moed, hun beleid en hun trouw, zoodat ook het nageslacht zal weten, wat in de tijden vóór 5 Mei 1945 door de ondergrondse beweging en door hen is gepresteerd.

Herm. Poppinga

Burgemeester

Het ontstaan van de N.B.S. in Sliedrecht

Om het ontstaan van de N.B.S. in Sliedrecht te beschrijven moeten wij eerst een historisch overzicht geven van de ontwikkeling van het ondergrondse werk.

Na de capitulatie van Nederland heeft menigeen gevoeld den strijd tegen onzen overweldiger door te moeten zetten, onafhankelijk of hij man of vrouw, militair of niet militair was. Hoe straffer de maatregelen van den Duitscher werden, des te meer nam het verzet toe en tenslotte werd alle weerstand georganiseerd. Dit uitte zich in het begin door persoonlijke daden, terwijl later de illegale lectuur verscheen. De oudste rechten heeft het blad „Vrij Nederland”, later gevolgd door „Trouw” en weer later uitgebreid met andere illegale bladen. Daarnaast werd in Sliedrecht in het voorjaar 1942 de Orde-Dienst of kortweg O.D. opgericht. Het doel van deze organisatie was, bij vertrek van de Duitschers de orde te handhaven en belangrijke militaire objecten te bewaren. Tot de O.D. konden alleen oud-militairen toetreden, hoewel hij opgericht werd door niet-militairen. Later bleek dit standpunt niet juist te zijn en vele Nederlanders, die buiten hun schuld niet dienstplichtig waren, wilden gaarne alles voor het Vaderland geven. Door de vele maatregelen van de moffen, moesten talrijke mannen, die niet wenschten te bukken, voor de tyrannie van den bezetter, onderduiken. Vele van deze onderduikers voelden zich geroepen actief aan het verzet mede te gaan werken en tezamen met de illegale strijders besloten zij de helpende hand te bieden aan noodlijdende vaderlanders. In het begin bestond dit werk in het vervalschen van persoonsbewijzen, drukken van bonkaarten enz. ten behoeve van joden, onderduikers en andere gedupeerden. De Landelijke Organisatie of L.O., die dit werk verrichtte, was in Sliedrecht goed vertegenwoordigd en heeft alles gedaan wat in haar vermogen lag. Naarmate de moffenmaatregelen zich uitbreidden, werd het verzetswerk moeilijker. Zoo ontstond de Knock-Ploeg of K.P., die met wapengeweld de duizenden onderduikers helpen moest. Ook Sliedrecht bezat een K.P. en één van haar eerste daden was de z.g.n. bonnenkraak van het postkantoor Sliedrecht. Daarna opereerden zij in talrijke andere plaatsen in Nederland, waarna ook het z.g.n. „zwakke geslacht” zich bij hen aansloot en manhaftige daden verrichtte, die aller verwondering afdwongen. Zij allen zijn de ware strijders van het ondergrondse leger geweest.

Intusschen ontwikkelde zich een strijd over de prioriteit van K.P. en O.D., die in Sliedrecht ook niet uitbleef. De K.P. hadden zich landelijk georganiseerd en vormden in de illegale wereld een groote macht. Daarnaast bestond de O.D., die door de Regeering werd gesteund, maar absoluut niet over wapens beschikte en zodoende niet actief kon optreden. Intusschen werd een andere organisatie in het leven geroepen n.l. de Hulp-Organisatie Binnenlandsch Bestuur of H.O.B., waarvoor in Sliedrecht een viertal personen werden benoemd. Deze organisatie bestudeerde allerlei problemen, die zich bij een veranderde situatie zouden voordoen. Zij beraamde plannen hoe de voedselvoorziening zoo vlug mogelijk kon worden hersteld; hoe er zoo spoedig mogelijk weer electrisch licht aanwezig kon zijn; wat er moest gebeuren, indien er dijken zouden worden opgeblazen en vele andere problemen. Ook verzamelde zij allerlei feiten-

materiaal voor de zuivering en maakte daar rapporten over op.

De H.O.B. was verplicht samen te werken met de O.D., maar niettemin onderhield zij nauw contact met de K.P., die nog niet officieel was erkend. Het spreekwoord zegt „Oude liefde roest niet” en tenslotte durfde de Sliedrechtsche K.P. weer naar haar plaats van uitgang terug te keeren. In die dagen, te weten de 2e helft van 1944, had Sliedrecht dus talrijke illegale organisaties, die allen in elkaar grepen. De groote strijd werd echter geleverd tusschen de K.P. en de O.D. en bestond overal in den lande. Tenslotte werden deze organisaties samengebracht in de Nederlandsche Binnenlandsche Strijdkrachten onder één opperbevelhebber: Z.K.H. Prins Bernhard. Het onderscheid bleef evenwel bestaan ondanks de nieuwe benaming van Stoot-Groepen of S.G. bestaande uit de oude K.P. met vele nieuwe leden, die bereid waren de wapens tegen de Duitschers ter hand te nemen en Bewakingstroepen of B.T., die totaal geen wapens hadden.

Intusschen was Brabant bevrijd en lag Sliedrecht vlak achter het front. Dit bracht veel nieuw verzetswerk, waarvan het belangrijkste was, het verzamelen en overbrengen van berichten, later gevolgd door het overbrengen van personen. Dit was echter geen specifiek S.G.werk, hoewel al het ondergrondse werk nauw in elkaar greep en vele leden van de z.g.n. „vaste kern” waren bij allerlei vormen van verzet betrokken. Tijdens deze periode werd in Sliedrecht onnoemlijk veel ondergrondsch werk verricht. Het lijkt mij dienstig even een korte samenvatting van den gang van zaken te geven.

Het Strijdend Gedeelte van de N.B.S. werd militair opgeleid en oefende met moderne Engelsche wapens, die uit de lucht en via het water werden aangevoerd. De instructeurs waren eenige weken naar Brabant geweest om daar een grondige opleiding te ontvangen. De belangrijkste militaire opdracht was de verdediging van de spoorbrug, welke opdracht buiten onze schuld tenslotte niet is gelukt. Naast het militaire gedeelte werd aandacht besteed aan de geestelijke taak. Gedurende de wintermaanden werden avonden gehouden voor z.g.n. „mental-training”, die veel belangstelling genoten. Daarnaast werden vele manschappen medisch gekeurd, de bloedgroep bepaald en de eerste beginselen van Eerste Hulp bij Ongelukken bijgebracht.

Het Strijdend Gedeelte, waarvan vooral de vaste kern het meeste werk verrichtte, was in dien tijd dag en nacht in de weer. Uit dit alles groeide een zuivere militaire organisatie en zoo ontstond de Sectie Sliedrecht. Pas later werd deze samengevoegd met de Sectie Alblasserdam en ontstond de 8ste compagnie. De **Bewakingstroepen** of B.T. hebben nooit uitgesproken verzetswerk gedaan, maar bepaalden hun taak in hoofdzaak tot werkzaamheden na de bevrijding en hierover kan ik dus kort zijn.

De **H.O.B.** werd later zeer tot haar genoegen in haar geheel in de S.G. opgenomen en verloor haar naam, maar niet haar werk.

De **Inlichtingendienst** of B.I. had in die periode, zooals U zult begrijpen volop werk en elders in dit nummer zult U meer over haar nuttig werk kunnen lezen. De **Special Forces** was een andere belangrijke dienst, die zich in hoofdzaak bezig hield met het overbrengen van geallieerde vliegers enz. naar bevrijd gebied.

Alleen al het probleem huisvesting en voeding, wat tenslotte bijkomstig was, vergde alle aandacht. Het L.O.werk, ter verzorging van onderduikers enz. op financieel gebied en vooral het verstrekken van voedsel in natura eischte alle energie en was een voornaam onderdeel van ons verzetswerk. Vooral door de Spoorwegstaking werd haar werk belangrijk uitgebreid.

Het Nationaal Steun-Fonds of N.S.F. hield zich bezig met op groote schaal geld in te zamelen en weer uit te geven aan de gedupeerden en ook hiervoor gaven eenige menschen hun beste krachten.

De illegale pers hield in die dagen niet op haar werk van vele jaren onverstoort voort te zetten.

Na de opsomming van al deze vormen van ondergronds verzetwerk in Sliedrecht, meen ik U aan-

getoond te hebben, dat de N.B.S. in haar ontstaan slechts een onderdeel vormt van het bovengrondsch werk, dat thans aan den dag treedt. Veel ondergronds werk is niet meer noodig, ander werk uit zich in nieuwe organisaties, zooals b.v. Neerlands Volks Herstel of N.V.H. en nog ander werk gaat rustig door, zooals de pers met het verschijnen van het dagblad „Trouw” en het weekblad „Vrij Nederland”.

Vóór 5 Mei 1945 waren het enkelen, die in de gelegenheid waren zich te scharen in het leger van de ondergrondse strijders in het belang van het Vaderland; na 5 Mei 1945 moeten het duizenden bovengrondse strijders zijn, die alles over hebben voor de bevrijding van onze onderdrukte landgenooten in Indië en voor den wederopbouw van Nederland.

5 MEI 1945

Ps. 65 : 2 *De lofzang is in stilheid tot U, o God, in Zion
U zal de gelofte betaald worden.*

We hebben onze bevrijding beleefd als een wonder Gods. We bedoelden niet te ontkennen, dat het verloop van de krijgsvorrichtingen, de ontwikkeling der gebeurlijkheden ons naar het groote historische oogenblik der capitulatie gebracht hebben. We zeggen er slechts mee, dat deze middellijke oorzaken den loop der dingen naar ons inzicht, niet kunnen verklaren. Dat we, overweldigd door het nationale geschenk, dat we in onze bevrijding ontvingen, maar op één manier onzen dank konden vertolken! Die ééne manier is het gebed: De lofzang is in stilheid tot U, o God! De oude zanger had alle reden om een lofzang aan te heffen! Waarachtige Hosanna's worden in den nood geboren! Zoo is ook dit loflied ontstaan uit een chaos van bittere levenservaring.

Een tijd van groote droogte ligt achter den rug. Vruchtbare akkers zijn tot dorre woestenijen verworden onder de verzengende stralen der zon. Een hongersnood ging met deze droogte gepaard. Is het wonder, dat men na den eersten regen het uitjubelt: „Gij bezocht het land en hebbende het begeerig maakt, verrijkt gij het grootenlijks”.

Latere exegete sprak de veronderstelling uit, dat Gods mogendheid hier ook geprezen werd, om wat Hij in de geschiedenis deed. Uitdrukkingen als „’t rumoer der volken”, „’t bruisen der zeeën”, waarmede dan de volkeren zeeën bedoeld zouden zijn, moesten dit vermoeden staven, bewijzen. Dan is hier dus ook een Hosanna geboren in den oorlogsnood. God wordt geloofd, omdat ook dit rumoer tot bedaren gebracht werd. Menschen, uit dubbelen nood gered door hun God, treden den tempel binnen, stellen zich in de tegenwoordigheid Gods en zingen.

Wij viëren ons plaatselijk bevrijdingsfeest! Met gevoelens als in onzen psalm tot uitdrukking komen. Ook ons Hosanna is uit den nood van bittere ervaringen geboren. Uit den nood van den honger, die we hebben gekend. Uit den nood, die ’t rumoer der volken, ook onder ons te weeg bracht. We zijn er ons van bewust, dat de toestand van land en volk, de toestand der wereld ons vandaag remt. Dat ’t nog de tijd niet is om uitbundig onze vreugd te betuigen, zooals dat b.v. in psalm 150 gebeurt, waar de lof tot een daverend orkest wordt! Bazuin, luit, harp, trommel, fluit, snarenspeel, cimbaal, ieder instrument, dat spelen kan, wordt er bijgehaald om te komen tot een uitbundig feest van klanken.

Wij zullen het vandaag wat gematigder doen, maar zeker zoo diep en zoo vol, als we het onzen ouden nationalen dichter nazegen:

Gedankt moet zijn de Heer
de God die eeuwig leeft

dat Hij ons te zijner eer - deez' overwinning geeft.

We hebben 't gevoel, dat er voor te luidruchtige vreugde geen plaats is! Daarom is ons tekstwoord zoo aantrekkelijk vandaag. Omdat er een verbinding gelegd is tusschen den lofzang en de stilheid — tusschen lofzingen en stilte. Bij eerste lezing lijkt dit een wonderlijke verbinding, maar bij dieper inleven wordt ons de zin duidelijk. Zooals er reden tot lofzingen is — zoo is er ook reden tot stilte. De stilte schept de gelegenheid tot bezinning! In de stilte wordt de nood nog een oogenblik gewogen — wordt ook naar de achtergronden getast. Er komen woorden boven, die in het onderbewuste verborgen lagen — we lezen van ongerechtigheden, die God bezocht had, van overtredingen, die nu weer verzoend zijn.

Zulk een stilte kan ook voor ons vruchtbaar werken. Ze kan leiden tot een opsporen van oorzaken, waarvan de achter ons liggende nood slechts een logisch gevolg was. En als we dan heel eerlijk zijn, dan zou het kunnen zijn, dat ook wij samen moesten gaan spreken over ongerechtigheden, die er bij ons allen zoo veel waren, over overtredingen, die ook wij tegenover 't goddelijk gebod hebben begaan.

Die stilte kan ook vruchtbaar zijn, als een oogenblik, waarin herdacht en bepeinsd worden allen, die hun leven gaven. Slachtoffers van bombardement, van kampen, van folteringen; waarin we gedenken de duizenden, die met offerbereidheid hun leven hebben gegeven, om ons dezen dag te schenken.

„De lofzang is „in stilheid” tot U, o God in Zion”. „U zal de gelofte worden betaald”.

Die oude dichter is geen man van woorden alleen. Hij is als ieder echt dankbaar mensch, ook een man van daden. In de dagen van donkeren nood, zijn er beloften gedaan. Hij staat nu klaar om de belofte in daad om te zetten. Zooals de lofzang ons past en in de stilte — zoo moet bij waarachtige dankbaarheid de daad niet ontbreken. De dankbaarheid zal zich actief moeten uiten naar God toe. Dien we hebben geprezen als een geduchte God, die alles goed wilde maken.

Ze zal zich hierin uiten, dat gij Uw plaats inneemt in het geheel van ons volk en het werk doet, dat U opgedragen wordt, met toewijding en met de krachten, die U ter beschikking gesteld zijn.

Alleen als we ook dezen laatsten zin van onzen tekst meespellen willen en in zijn gevolgtrekkingen dragen, hebben we het recht om ons te vereenen op dit feest — en het woord van den ouden dichter als voor Gods aangezicht te herhalen:

„De lofzang is in stilheid tot U, o God, in Zion
U zal de gelofte betaald worden.

Nederland — let op Uw zaak!

DE ILLEGALE STEUNACTIE

Toen de overweldiger al meer zich begon te ontpopen als de groote onderdrukker en vernietiger van onze volksoorlogen, waren er gelukkig steeds weer menschen, die den opgedrongen strijd aanvaardden, en naar eer en geweten zich verzetten tegen vele opgelegde maatregelen.

Dikwijls had dit tot gevolg, dat de betrokkenen of werden ontslagen zonder meer, of door achtervolging genoodzaakt waren van het tooneel te verdwijnen. Dit gaf voor hen vele consequenties waarvan er één de financieele was.

Er zijn er geweest, die hierdoor, althans tijdelijk, in groote geldelijke nood kwamen. Terecht werd overal ingezien: „Zoo mag het niet zijn”. Vandaar dat men door het geheele land, zij het op verschillende wijze, kwam tot het vormen van kernen, die het verzet tegen den vijand mogelijk zouden maken, en ervoor zorgden, dat er voor de getroffen en voor het werk aan geld geen tekort zou zijn.

Een van de fondsen, die het eerst gevormd werden, was de „zeemanspot”, illegaal ook wel de „natte pot” genoemd.

Niet alleen echter de gezinnen van de zeevarenden — zooals de naam doet vermoeden — werden hieruit gesteund, doch practisch alle, waarvan man of kostwinner in één der geallieerde landen werkte, of in het Ned. leger of bij de Marine voor onze vrijheid streed. Deze gezinnen kregen wel uitkeeringen van bepaalde officieele instanties of particuliere maat-

schappijen, maar dit bedrag was op bevel van den bezetter van dien aard, dat velen, zonder hulp, gezien de stijgende prijzen, gebrek zouden lijden.

Om enkele cijfers uit deze categorie te noemen, het volgende: In het geheele land werd per driemaandelijksche uitkeering ongeveer 400.000 gulden uitbetaald, plaatselijk bijna 1000 gulden. Het geld hiervoor kwam bijna geheel uit de „Duizend guldenkas”. De regeering in Londen heeft tijdens de bezetting toestemming gegeven, om voor deze gevallen een leenactie op touw te zetten. Ook in Slidrecht vond deze plaats. Bij de eerste actie kwam er ongeveer 40.000 gulden binnen, daarna nog ruim 20.000. Als „kwitantie” werd afgegeven een zilverbon, Rijksmark of Oostenrijksche Kroon, waarop het bedrag vermeld en met een valsche paraaf geteekend werd. Men moet de gezinnen regelmatig bezocht hebben, om te weten, welke groote „rente” deze rentelooze leening heeft opgeleverd.

Hiernaast was er de „Verzetspot”, in deze omgeving opgezet en verzorgd door wijlen den heer S. R. Beinema uit Dordrecht. Zooals zoo velen, mocht ook deze partisaan de bevrijding niet zien, maar viel in een bunker in Vught voor zijn heilige overtuiging, dat, wilde Nederland niet genazificeerd worden, verzet overal en altijd geboden was.

De bedragen voor deze kas kwamen alle binnen uit vrijwillige giften. De schenkers zullen het ons willen vergeven, dat vooral in het begin gezegd werd, dat het geld alleen was om vrouwen en kinderen te helpen, wier man buiten de grenzen streed. Echter hebben zij het mogelijk gemaakt alle verzetswerk te financieren:

- 1e. Onderduikers ontvingen, waar noodig, kostgeld.
- 2e. Hun gezinnen werden gesteund, veelal met hetzelfde bedrag als het salaris bedroeg.

- 3e. Waar mogelijk, werden pistolen en revolvers gekocht.
- 4e. Voor verschillende transporten moest een auto gehuurd of de benzine soms ook zwart gekocht worden.
- 5e. Later, toen we ook over eigen materiaal beschikten, gebeurde het b.v., dat een auto, die niet ver van Utrecht in vuurgevecht kwam met een N.S.B.-burgemeester en zijn vrienden — alleen maar op vermoeden van distributie-overval — doorreed naar de stad en daar de eerste de beste garage binnenreed. Men kwam echter in het hol van den leeuw, een Wehrmachtsbedrijf met „houzee“-personeel. Het gevolg was de auto kwijt en uitbetaling van de waarborgsom aan den eigenaar.
- 6e. Ook voor het omkopen van moffen was soms veel geld nodig. Waar Bols bij de „Heeren“ meestal zeer geliefd was, moest deze meermalen voor stijve prijzen worden gekocht.

We geven slechts enkele voorbeelden, om te laten zien, aan welke „terroristische“ acties U steun verleende. Wij danken ook hier heel hartelijk alle gever, die hun taak verstonden, en waar zij dikwijls niet direct aan den strijd konden deelnemen, deze op die manier toch mogelijk maakten. Teleurstellingen bleven ons echter hierbij niet bespaard. Wij klopten wel eens tevergeefs aan, en soms deed het zeer pijnlijk aan, als bekend werd, dat bepaalde bedrijven groote bedragen aan Nation. Socialistische organisaties gaven, terwijl wij met zooveel minder tevreden moesten zijn. Wij willen ook van deze vrijwillige bedragen eenige totaalcijfers geven. Globaal kan gezegd worden, dat in Slidrecht gedurende de 3 jaren, dat de inzamelingen systematisch plaats vonden een bedrag van ruim 30.000 gulden

binnenkwam, dit is dus bijna 1000 gulden per maand.

Hielden wij hier geld over, dan werd dit doorgegeven naar de „top“, van waaruit plaatsen werden gesteund, die zich niet konden bedruipen.

Werden zoo langen tijd het verzet en de sabotage-actie bekostigd uit de vrijwillige bijdragen, verleden jaar bleek, dat men zoo toch voor groote tekorten zou komen te staan.

De regeering heeft daarom ingesteld het N.S.F., het Nationaal Steun Fonds waarbij ieder met gemotiveerde steunaanvragen kon aankloppen. Uit het N.S.F. werd o.a. het spoorwegpersoneel gesalarieerd, verder ook verschillende zware onderduikgevallen. Om een indruk te krijgen, van wat er in ons „bureau“ omging, geven wij nog het totaal van de uitgaven van September 1944 tot de dag van de capitulatie. Aan het personeel van de Ned. Spoorwegen, A.T.O.-personeel, Zeevarenden, Onderduikers, Bedrijfskosten, Voedselvoorziening en B.S. gaven wij in deze acht maanden meer dan 50.000 gulden uit.

Hoewel getracht werd, niet „krenterig“ te zijn, kan zeer zeker niet gezegd worden, dat er bij de „ondergrondse“ met geld gesmeten werd. Als regel ontving geen van de werkers ooit een cent salaris, ook al was het meermalen avond- of nachtwerk.

Al zou er ongetwijfeld nog veel meer over dit werk te vertellen zijn (o.a. het misbruik maken van vertrouwen en het zodoende ontvangen van dubbele steun), we laten het hierbij. Alleen, het werk is eigenlijk nog niet voltooid. Velen zijn gevallen, helden, die hun leven volkomen vrijwillig offerden.

Hen zullen wij nooit vergeten, en wij zullen dit moeten toonen door hun achtergebleven vrouwen en kinderen financieel bij te staan.

Moge de offerzin van alle inwoners van Slidrecht opnieuw blijken, wanneer wederom, thans open en vrij, een beroep op hen zal worden gedaan.

Het I.K.O.-werk

Is het eigenlijk niet overbodig in dit herinneringsblad nog een artikel te wijden aan het I.K.O.? Men zal mij toevoegen: „Ik weet het ook wel; zwijg gij stil.” Nochtans willen wij uit waardeering en groote dankbaarheid voor het vele goede dat het „I.K.O.” heeft verricht ten bate van Sliedrechts burgerij niet nalaten deze nuttige organisatie een woord van op-rechten dank toe te brengen.

We zijn er ten volle van overtuigd de hartelijke instemming van alle Sliedrechtenaren te oogsten. Het woord „I.K.O.” wil zeggen: „Interkerkelijk Overleg” en duidt de samenwerking aan der diaconieën van de Hervormde, de Gereformeerde en Christelijk Gereformeerde Kerk te dezer plaatse. De Kerk heeft haar roeping, haar van Godswege opgelegd, verstaan, alles te doen, wat in haar vermogen is om in deze tijden van honger en kommer den grooten nood te lenigen. Zij stelt zich daarbij op het standpunt „alles voor allen” van welke gezindte onze burgers ook zijn. Zij zijn allen inwoners van ons goede Sliedrecht, dorpsgenooten in gezamenlijke zorgen en moeiten. De Kerk, hier in haar eenheid sterk, is wars van alie kerkisme op dit sociale terrein. Op bescheiden voet begonnen, groeide het „I.K.O.” als een wonderboom. Hoe hooger de nood steeg, hoe krachtiger zijn actie werd. En met goed succes.

Het lust mij niet hier namen te noemen van hen, die hun tijd en gaven belangeloos ten dienste van het „I.K.O.” stelden, ergo voor hun medeburgers. Het zou niet in hun geest zijn wanneer de loftrumpet gestoken werd te hunner eer. Slechts één uitzondering: „De kleine man”, niet luisterend naar den naam van „Toon”, maar naar dien van „Gert”.

Intusschen groeide het I.K.O. nog staag in tal en last. Naast het Bestuur, de Inkoopcommissie, de Werkcommissie, vooral niet te vergeten het Damescomité en de Medewerkers, werd het een heele schare van ongeveer zeventig personen.

Wat hebben die samen een werk verzet!

Een enkele illustratie: De Inkoopcommissie heeft honderdtallen, neen duizendtallen mudden aardappelen, tarwe en andere granen ingekocht, soms met gevaar voor eigen leven.

Hulde aan deze mannen!

Al spoedig moest naar een grootere behuizing dan C 101 worden uitgezien en werd in het C.J.M.V.-gebouw een schitterend verblijf gevonden, waarin het I.K.O. tot volle ontplooiing kwam.

Wat mij trof bij het I.K.O.? De heerlijke eensgezindheid, de uitnemende samenwerking, de jovialiteit tusschen allen. Er zijn ook „hooge oomes” met de

oranjeband om den arm. In de lagere regionen draagt men maar een wit, simpel, I.K.O.-bandje.

Maar wat zou dat? Zijn niet allen bezielde door hetzelfde ideaal? Allen één in geest en streven! Leniging van den prangenden nood. Kinderen het lang ontbeerde voedsel verschaffen, zieken de heerlijke „I.K.O.-pap” en melk en eieren bezorgen. Aan allen zonder onderscheid brood, vleesch in blik, biscuits en alles wat de hongerige magen kan tevreden stellen, uitreiken!

Een paar cijfers? Zij spreken duidelijke taal. In de maand Mei werden verstrekt (afgerond op honderdtallen) 8700 pond bloem, 5700 pond peulvruchten, 83.300 klaargemaakte boterhammen, waarvan alleen op één Zondagmorgen 30.000, waardoor deze dag voor velen een dubbele feestdag werd.

Voorts 7000 kilo aardappelen, 2700 liter pap, 10.600 liter soep, waaronder begrepen die van Queens Messengers Convoy. Hierbij een woord van eerbiedige hulde en dank aan Englands sympathieke Koningin. In onze gedachten rijst nu op het kleurige, fleurige, kinderfestijn op Zaterdag 19 Mei.

Ook nog 8400 brooden à 8 ons, 8900 ons biscuits en 14.800 blikjes soep. Tenslotte 3400 reepen chocolade en enkele diversen!

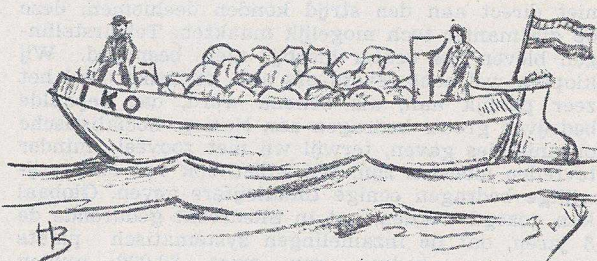
En dus. Lang leve het „I.K.O.” Neen, dat is niet de leus. Uit den nood geboren, zal elke I.K.O.-man en elk I.K.O.-meisje den dag zegenen, waarop het I.K.O. overbodig zal zijn, wanneer het voedselprobleem ten volle is opgelost.

Alles heeft zijn bestemden tijd. Er is een tijd van oorlog geweest en van honger en het I.K.O. arbeidde, als het moest, dag en nacht.

Nu is het een tijd van vrede en hopelijk weldra een tijd van bescheiden welvaart

Mogelijk, dat het I.K.O. zijn bemoeienissen in een andere richting voortzet. Wie weet? Doch hoe het zij: Als het I.K.O. eenmaal niet meer zijn zal, dan toch: „Lang leve het I.K.O.”, maar dan in onze herinnering, in onze nagedachtenis.

Wanneer na vele jaren dit gedenkschrift nog eens wordt nageslagen, zullen stellig tal van gedachten weer naar boven komen, beelden uit het verleden zullen verrijzen van honger en kommer, van koude en gebrek. Moge dan ook de herinnering aan het I.K.O. weer verlevendigd worden als aan een instantie die voor Sliedrechts ingezetenen, in tijden van diepe bekommernis, verzachting van veler nood nastreefde. Dat was zijn moeilijke, doch heerlijke roeping!

Wat we LEDEN en DEDEN

5 Mei 1945. Een datum, die ons allen, voor ons geheele leven, als een gedenkwaardige dag in herinnering zal blijven.

Voorbij de oorlog met al zijne wreedheden en gevaren. Bevrijd, verlost van 't moffentuig!

Vijf jaren lang stonden ook de bewoners van onze gemeente bloot aan groote onheilen.

Al mogen we ons gelukkig prijzen, dat we den oorlog zelf van nabij niet hebben moeten aanschouwen en meemaken, toch heeft ook Sliedrecht haar offers moeten brengen, zoowel in als buiten de gemeente. In gedachten gaan we terug naar 't begin van den bezettingstijd en herinneren ons de verschillende bombardementen.

Eén van de zwartste dagen was 8 Juli 1940, een dag waarop de Westelijke Uitbreiding werd getroffen en een tiental menschen het leven liet, terwijl verschillende personen ernstig werden gewond.

Versch ligt in ons geheugen een Zondag, 15 October 1944.

Ook deze dag bracht rouw in ons dorp. Vroeg in den morgen van dezen Zondag loeiden de sirenes en jagers deden een aanval op een militairen trein.

Kort na afloop van het alarm, verschenen opnieuw vliegtuigen en bommen troffen enkele woningen aan het eind van den Stationsweg.

Manschappen van den geneeskundigen dienst werden onder vallend puin bedolven, en na de bevrijding bleek een van hen, Jongsma, reeds te zijn overleden, terwijl de waarnemend Chef Boutkan en J. Kramer ernstige, zelfs levensgevaarlijke brandwonden bleken te hebben opgelopen, zoodat zij in langen tijd hun menschielvend werk niet zouden kunnen voortzetten. Enkele andere, zoogenaamde kleine bombardementen en beschietingen hebben wij, Sliedrecht, moeten mee maken, zocals wijk A op 8 December 1944. Hoe wel daar verscheidene woningen zeer ernstig getroffen en onbewoonbaar werden, bleken hier geen menschenlevens te betreuren.

Volledig kan ik hier niet zijn, doch Nieuwjaarsdag 1945, de dag, waarop we elkaar „veel Heil en Zegen” toewensen, bracht ons ook bommen.

In verschillende straten: als Molenstraat, Middenstraat en Oranjestraat, kwamen raketbommen terecht en zaaiden dood en verderf. Zeven personen kwamen hierbij om het leven, terwijl talloze anderen scherven opliepen.

Machteloos stonden we tegenover dit oorlogsgeweld. Slechts konden we hen, die geheel of gedeeltelijk hun inboedel kwijt raakten, aan het hoog noodige helpen. Verschillende personen hebben na deze bombardementen op eigen initiatief goederen bijeen gebracht en getracht den nood te lenigen.

Na het bombardement van den Stationsweg kruisten hun wegen zich en werd een comité van oorlogsslachtoffers te Sliedrecht opgericht, op initiatief van Ds. Kwant.

Vele handen werden in één geslagen, eene inzameling in de geheele gemeente werd gehouden, wat een groot succes is geworden. Midden in ons werk werden we echter even gestoord, doordat onze toenmalige Burgemeester aandrang op uitbreiding van het comité door toevoeging van een dame, de Buurtschapleid-

ster van den Volksdienst, waarop we in het geheel niet waren gesteld. Handig werd deze vrouw door het bestuur geweerd en met een kluitje in het riet gestuurd.

Het werk was vlug afgewikkeld en men berichtte haar dat het bestuur het onnoodig vond haar aantal leden uit te breiden, omdat geld en goederen reeds waren besteed.

Had de Volksdienst echter alles geweten, dan was het overgebleven sommetje zeker niet veilig geweest. Alle getroffen hebben we behoorlijk kunnen voorzien van het noodige. Een kleine reserve was wenschelijk, omdat nieuwe rampen ons hadden kunnen treffen, daar we toen nog niet wisten, hoe lang de vrede op zich zou laten wachten. Dit bedrag hebben we gelukkig niet geheel nodig gehad, daar er na dien tijd geen bombardementen in onze gemeente meer zijn geweest.

Gezegend en gespaard is het overgrootste deel van onze inwoners uit den oorlog gekomen en innig leven we met de getroffen families mee, ook buiten onze gemeente.

Overtuigd zijn we daarom, dat allen onze landelijke actie van de H.A.R.K. (Hulp Actie Roode Kruis) zullen steunen, om onze zwaar getroffen in den lande door giften te helpen aan het noodige huisraad en kleeding.

De Sliedrechtsche bevolking heeft in deze jaren getoond te begrijpen, wat het beteekent, oorlogsslachtoffer te zijn.

Laten we daarom voortgaan te trachten, elkanders lasten te dragen, elkaar bij te staan, en zoo te helpen aan den wederopbouw van ons zoo dierbaar Vaderland.

SPOORWEGSTAKING

17 en 18 September 1944 zullen als data in de geschiedenis van ons volk niet gemakkelijk worden vergeten.

Op die dagen voltrok zich de staking van de Nederlandsche Spoorwegen en maakte aan alle vervoer van Duitsch materiaal een eind.

Ook de Sliedrechtsche spoor mannen bleven niet achter. Zonder uitzondering gaven ze aan den regeeringsoproep gehoor en namen de gevolgen van deze staking gewillig op zich.

Dankbaar zijn we allen, die hun woningen open wilden stellen en dezen mannen met hun gezinnen onderdak verschaften.

Bewondering hebben we voor hen, die tijdens deze staking aan loonen en pensioenen f 20.000 bijeen hebben gebracht.

„Voor Koningin en Vaderland” was aller parool. Eendrachtig samenwerken bracht den Duitschers één van die vele slagen toe, waaraan ze tenslotte bezweken.

IN GIJSELING

16 Mei 1944, dat was een dag met een stralenden, blauwen hemel. In den vroegen morgen werden wij opgeschrikt door het bericht, dat de jongelui, die op dien dag M.U.L.O. examen moesten afleggen in Dordrecht de gemeente niet uit konden. De Grüne Polizei had alle wegen afgezet en de auto's, de gevreesde overvalwagens van de Deutsche S.D., suisdan door het dorp. Overal heerschte een hevige onrust; met bezorgde gezichten stonden de mensen met elkaar te praten en een gevoel van beklemming en van machteloze haat maakten zich van de burgers meester. In den namiddag van dien stralenden zomerdag was alle twijfel verdwenen en wist ieder, wat de gehate Deutsche politiemannen met de bewoners van ons dorp van plan waren. De jonge mannen van 18—25 jaar waren opgepakt en bij de Groote Kerk stonden elf burgers, met het gezicht naar den muur gekeerd. Ze stonden daar lang, héél lang en een groote volksmenigte stond ter zijde en zag toe, zwijgend en ontsteld. Nog kon men het zich niet realiseren. De Deutsche horden hadden ons hun befaamde „kultur" gebracht, maar van razzia's waren we tot dusver verschoond gebleven. Nu wisten we ook wat dat was!

Razzia! dat beteekende: het postkantoor bezet, de telefoon geblokkeerd, de straten afgesloten.

Razzia! dat beteekende: niet veilig te zijn in je eigen huis, opgejaagd te worden als een dier, zich te verstoppen in hopen en gaten om daar met kloppend hart en stokkend adem zijn lot af te wachten.

Razzia! dat beteekende: zijn kinderen te zien wegvoeren door grijnzende, groen-geuniformde overweldigers en machteloos te moeten toezien, dat burgers als vee in de overvalwagens werden gedreven om weggevoerd te worden van huis en hof.

Razzia in Sliedrecht op 16 Mei 1944, een datum om nimmer te vergeten! Al dagen van te voren was er spanning geweest in het dorp. De opgekropte haat der burgerij was losgebarsten en op zekeren nacht waren een aantal N.S.B.-ers gedood en gewond op de rivier. Velen waren er die vreesden, dat deze daad gevolgen zou hebben: de 16e Mei brak aan en

terwijl de lente juichend ging over land en stroom, reden in Sliedrecht de auto's af en aan en deed de S.D. zijn luguber werk, daarin bijgestaan door hun handlangers, de eerloozen, die zich Nederlanders durfden te noemen.

Ze stonden daar heel lang tegen den muur van de Groote Kerk, de 11 gijzelaars, die uit de gemeente gehaald waren om te boeten voor die daad in den donkeren nacht op de zwarte rivier.

Er waren bedreigingen geuit en er waren luide commando's geschreeuwd, harde geweerkolven hadden de woorden kracht moeten bijzetten op Deutsche manier en eindelijk reed de wagen voor.

En de toegestroomde menigte aanschouwde zwijgend hoe elf burgers in een vrachtauto werden geladen en wegreden.

Het bleek al spoedig, dat Rotterdam de plaats was van onze bestemming. Tegen 10 uur arriveerden we aan de Heemraadssingel, het hoofdkwartier van de S.D., waar over ons lot beslist werd.

Wat later kwamen we op het Haagsche Veer aan, waar 't vol, overvol was van menschen.

Voor de Sliedrechtsche gijzelaars was er geen plaats in 't gebouw. Dus daalden we af naar de kelders. Waren het krochten van onderaardsche gewelven, die zich voor ons openden?

Een benauwde lucht sloeg ons tegen uit deze overbevolkte ruimte en in deze kelders moesten we eenige dagen vertoeven onder een zeer gemengd gezelschap, dat bestond uit onderduikers, zwervers, souteneurs, inbrekers en andere zware jongens.

Een tweede huisvesting vonden we in 't gebouw van de Rotterdamsche Rivierpolitie, waar we na een protest, dat gehoor vond, heen werden gebracht. Dat was een verandering, die met recht een verbetering mocht heten. Daar was 't wel om uit te houden. Geregelde maaltijden, goede bedden, gelegenheid om te lezen, een paar sigaretten per dag. Overdag moest er gewerkt worden in de biezenvlechterij; dat was een saai en geestdoodend werk. Maar in de vrije uren kon er worden gelezen, gekaart, gedamd en wat er verder te doen was.

Toen kwam 13 Juni!

Het was op den vroegen morgen van 13 Juni. Sommigen lagen al wakker op hun krib. Daar klonk eensklaps het belletje en toen de opperwachtmeeester met de lijst kwam was ieder klaar wakker. De namen werden afgeroepen, een lange lijst; de gijzelaars uit Sliedrecht waren er ook bij. Allen moesten zich klaar maken voor transport. Waarheen dat mochten ze natuurlijk niet weten, want onzekerheid was een der voornaamste onderdeelen van het Deutsche martelsysteem. Er ligt iets tragisch in een transport. Men pakt zijn armzalige bezittingen bij elkaar, men neemt afscheid van de vrienden, die achter blijven, men probeert erg opgewekt te doen, terwijl men dat toch heelemaal niet is. Immers de naaste toekomst kan zooveel brengen: Amersfoort, Vught, Duitschland. Iedere gevangene kreeg een bewaker naast zich en zoo zette zich het groote transport in beweging.

In den trein deed al heel spoedig het gerucht de ronde, dat het transport voor Vught bestemd was. Langzaam ontstond een diep zwijgen in den trein; de meesten waren in gedachten verzonken. Weer was het de onzekerheid over de toekomst, die als een kille schaduw over de gevangenen heenstreek.

De afstand van het station Vught naar het kamp werd te voet afgelegd. Nooit zullen we die wandeling vergeten onder de hooge boomen. Na zoo'n lange tijd opgesloten te zijn geweest in een benauwde ruimte,

was het een weldaad den wind om je hoofd te voelen en de frissche lucht in te ademen. Het was een lange wandeling. De bewakers lieten hun gevangenen langzaam voortgaan. Er werd niet gejaagd, en weinig gesproken. In de buurt van het kamp kwam een troep gevangenen aan marcheeren, die buiten het kamp te werk gesteld waren. Ze droegen blauw-wit gestreepte gevangeniskleeren en hun klompen klikten rhytmisch op de steenen. Hun kaal geschoren koppen grijnsden ons vriendelijk toe. Zoo, dat was dus ons voorland! Erg aantrekkelijk leek het niet, ondanks de verzekering van die het weten konden, dat Vught thans een „sanatorium” genoemd kon worden bij vroeger vergeleken.

We naderden het kamp.

De groote poort zwaaide open.

Gutturale stemmen weerklonken en harde laarzen stampen. Het wachten begon opnieuw.

Met het gezicht naar den muur, op een rij. Vloeken, bedreigingen, stompen. Is het te verwonderen, dat het laatste restje moed wegzonk en dat verslagenheid zich van de nieuw-aangekomenen meester maakte? Het leven in het kamp was dus aangevangen. Het is onmogelijk om alle indrukken weer te geven, alle stemmingen te peilen, of alle gebeurtenissen op den voet te volgen. In dit artikel mogen enkele feiten volstaan.

De nieuwe pension-gasten begonnen natuurlijk met de omgeving goed op te nemen. Het kamp zag er schoon en zindelijk uit, dat was ten minste iets. De houding der S.S. bewakers was „Duitsch”, dat was iets anders. Voor de kommandantur stond een gevangene onbeweeglijk in de houding. Het was een man met één arm. Je kon zien dat hij alle krachten moest inspannen om zijn gedwongen houding te bewaren. In het open raam, vlak voor hem, zat een S.S.man, een officier, die met een sardonisch genoegeen toekeek. Het bleek ons al spoedig dat deze gevangene zijn straf onderging, een straf die van zoo'n sadistisch raffinement getuigde, dat even onze adem stakte en onze vuist zich balde in machteloze woede. Nadat de inleidende handelingen zooals: nummer uitreiking, kaalknippen, verkleeden, enz. beëindigd waren en de quarantaine tijd (waarin ook al geducht gewerkt moest worden) voorbij was, werden de groentjes, die zeer opvielen met hun bleke gezichten witte klompen en schoone gevangeniskleeren, ingedeeld in de barakken.

De Slidrechtsche gijzelaars kwamen natuurlijk in het gijzelaarsblok, dat onder leiding stond van „Piet”. Deze Piet, een rijksduischer, misdadiger en drankzuchtige, was een kolos, die over een uitgezochte keuze van de meest obscene scheldwoorden beschikte, aanvallen had van de grootste razernij en in vele gevallen zijn handen niet thuis kon houden. 's Morgens om vijf uur ging de bel en moest in vliegend tempo gewasschen, gekleed en gegeten worden.

Dan werden de gevangenen naar buiten gedreven, weer of geen weer, om tegen half zeven naar de groote appèl-plaats te marcheeren, waar de verschillende werkcommando's geformeerd werden en de lange dag ving aan. Er werd gewerkt tot half zeven met een tusschenpauze van een uur. In dit uur werden de slaven gevoed. Koolsoep was onveranderlijk het menu, zelden afgewisseld door erwtensoep of gortsoep, die een delicatessse vormden. Belgen, Fransen, Hollanders, allen zaten, lagen of stonden door elkaar met een pannetje soep en probeerden het zoo snel mogelijk naar binnen te werken. Het geheel bood elken dag opnieuw een afstuitende aanblik. Alle

menschelijkheid, hygiëne, reinheid was zoek; iemand, die uit de geordende maatschappij een onverwachte blik naar binnen had kunnen werpen, zou met afgrijzen zich afgevraagd hebben, of zoo iets in de 20e eeuw mogelijk ware. De rest van het uur werd doorgebracht met slapen of praten, tenzij een gril van de oppercapo, Günther, rijksduischer en beroepsmisdadiger, gezorgd had voor een afwisseling in den vorm van strafexerceeren.

Als het avond-appèl vlot verliep — maar hoe zelden gebeurde dat! — kon men, na zich gewasschen en gegeten te hebben, nog een paar oogenblikken vóór de barakken rondloopen met een sigaret, tot om half negen de bel het sein gaf om naar bed te gaan.

De slaapzaal bestond uit kribben, boven elkaar met zeer beperkte ruimte. Men kon niet overeind in bed zitten, waaraan men trouwens ook geen behoefte had. In een artikel als dit gaat het niet aan de verschillende werkcommando's te schetsen. Zij alleen vermeld, dat de meeste Slidrechtsche gijzelaars hun sporen verdienden (of niet verdienden!) op het Luftwaffe-terrein. Dit was een uitgestrekt terrein binnen het prikkeldraad, waar neergeschoten Duitse en Engelsche vliegtuigen werden gesloopt. De bijl en hamerslagen weerklonken wijd in het rond. In zonneshijn en regen, in hitte en koude, werd hier door de gevangenen, opgejaagd door de Luftwaffe-soldaten en de capo's, slooperswerk verricht, waarbij de animo al even gering was als de bereikte resultaten. Wanneer echter Günther, de man met het sinistere gezicht, op zijn fiets het terrein doorkruiste verdubbelden de slagen en werd er ademloos gewerkt. Met innig welbehagen sloegen de dappere soldaten van de groote Duitse armée, de sadistische aanvallen van den gevreesden Günther gade, wanneer hij met half dichtgeknepen oogen, als een panter, den argeloozen gevangene naderde en de gevangenen den adem inhielden, vreezeende voor wat er ging gebeuren. En menig gevangene hoopte in stilte op het uur der bevrijding, waarop het hem gegeven zou worden persoonlijk met dezen onmenschen af te rekenen. En zoo volgden de dagen elkander op in een monotonie van onzekerheid, vrees en gelatenheid, van hopen en verlangen. Als eenig lichtpunt kwam telkens de zondagmiddag weer. Dan behoeft niet gewerkt te worden en werden er heimelijk godsdienstoefeningen gehouden, waarbij predikanten en toehoorders alle gevaren trotseerden, teneinde bemoedigd en getroost te worden. Zoo herleefden in deze 20e eeuw de hagepreeken uit den 80-jarigen oorlog, waarvan wij vroeger op school mochten lezen. Geruchten over de invasie deden de ronde; des nachts schudden de wanden der barakken van het hevige artillerievuur, dat steeds nader kwam. De eerste Canadeezen werden in het kamp gebracht, de hoop steeg bij den dag. Men constateerde dat de Duitse bewakingstroepen aan een zekere nerveusheid gingen lijden. Men sprak elkander moed in, men fluisterde van een spoedige bevrijding; in zijn sok had men kaartjes van de frontlinies en met behulp van vliegtuigonderdeelen legden de strategen onder de gevangenen de positie der legers uit. De Russen, die zoo overrompelend snel de Duitse grens naderden, de vliegtuigen, die als zilveren vogels hoog boven het kamp cirkelden, de kanonnen die steeds duidelijker gehoord werden, alles wees op een naderend einde. Toen braken de donkerste dagen aan. Als des avonds omstreeks negen uur de gevangenen op hun krib lagen, weerklonken de salvo's gevolgd door de genadeschoten die geteld werden en diepe stilte heerschte in de slaapzaal, onderbroken

door zachte snikken en vloeken van hen, die de verschrikking van het fusilleeren niet konden verkroppen.

En 's morgens rookte de schoorsteen van het crematorium en op de vuilnishoop stonden wij bij de asch en de nog niet geheel verkoelde beenderen van de bloem der Nederlandsche natie. Zal Nederland ooit kunnen vergeten wat er geschied is in den nazomer van 1944 in Vught?

De dag van het groote transport brak aan, die dag waarop geen mensch in het concentratiekamp glimlachen kon, of een opgewekt woord spreken of het moesten dan de Duitsche edel-germanen zijn, die met welbehagen hun slachtoffers nog dieper in het ongeluk stortten.

Elfhonderd politieke gevangenen werden naar Duitschland gevoerd. Velen zijn sindsdien teruggekeerd, vrienden en bekenden, kwamen niet terug.

En de gijzelaars bleven in het kamp achter. Hun werd beloofd — o, meermalen, op eerewoord zelfs, maar wie geloofde ooit nog in het woord van een Duitscher! — dat ze naar huis mochten terugkeeren, indien ze eerst hielpen het kamp op te ruimen. Ze deden het. Wat kon men anders! En het kamp raakte leeg. Alles werd gestolen, tot de prulmanden met inhoud toe.

Maar de gijzelaars werden op transport gesteld naar Amersfoort en dat beteekende naar Duitschland, ondanks de beloften en verzekering der Duitsche officieren. Zwijgend zullen we dit transport voorbijgaan, dit transport in donkere veewagens, de lange, eindeloze, nacht. Amersfoort!

Geen pen is in staat de grenzeloze vervuiling te schetsen, die het kamp Amersfoort kenmerkte. De gevangenen liepen in havelooze kleding rond, met den honger op het gezicht. De barakken waren donkere hollen en de waschplaatsen en toiletten zoo intens vuil, dat men ze ternauwernood kon gebruiken. Hier genoten de gijzelaars een zekere mate van vrijheid. Werken behoefden zij niet. Dank zij de bemiddeling van het onvolprezen Roode Kruis werden ze gekeurd voor den arbeidsinzet in Duitschland en op een vijftal na, allen „afgekeurd”.

Toen had de afreis plaats, ook al door bemiddeling van het Roode Kruis. En de elf Sliebrechtsche gijzelaars kwamen behouden in het dorp hunner inwoning aan. De booze droom was voorbij. Er was groote dankbaarheid en vreugde. Dat de elf Sliebrechtsche gijzelaars in gezondheid mochten terugkeren, is in de eerste plaats te danken aan God, Die alle wegen leidt, maar daarnaast ook voor een groot deel aan de prachtige houding der Sliebrechtsche burgerij.

Met zeer veel dank willen wij hier melding maken van het comité dat zoo voortreffelijk zorgde voor de wekelijksche pakketten.

Zonder die pakketten zou het in Vught onhoudbaar zijn geweest. En elke week was de ontvangst van een pakket een groot en weldadig genot.

De booze droom kwam en ging voorbij.

De capitulatie van Duitschland maakte een eind aan den oorlog en onzen dank gaat uit tot Hem, van Wien droefheid en blijdschap komt. En nu vieren we feest, zij het ook een feest dat getemperd wordt door de droefheid over hen die niet terugkeerden. Maar de dankbaarheid overheerscht!

En met instemming halen wij Bilderdijk aan, die schreef:

Met hart, met mond, met pen en rechterhand
Getrouw aan God, Oranje en 't Vaderland!

De Biesboschploeg

De Biesboschploeg was samengesteld uit een aantal jonge kerels, die om aan uitzending naar Duitschland te ontkomen, ondergedoken waren in de Biesbosch, waar zij in keten of arken leefden. Toen in September '44 de moffen uit Frankrijk en België verdreven werden, waar hun leger uiteengeslagen was, begaven diverse losse groepjes zich naar Dordt, waar ze opnieuw gegroepeerd moesten worden. Velen van hen namen hun weg via Drimmelen door de Biesbosch en de Kop van 't Land naar Dordt. Toen sloten een aantal van de onderduikers, ± 20 man, zich aaneen. Een ondergedoken reserve-officier nam de leiding. Wapens werden door de lucht aangevoerd. Zo ontstond de Biesboschploeg, die zich tot doel stelde, de doortrekkende moffen gevangen te nemen en ze opgesloten te houden, tot dat Drimmelen bevrijd zou zijn. Het was een avontuurlijk leven, vooral als men bedenkt dat de Biesbosch zelf nog door de moffen bezet was. We zullen niet uitweiden over alles wat er is gedaan, maar we hadden succes. In totaal werden 75 moffen gevangen genomen, die midden in de rimboe op de door ons gevorderde motorschepen opgesloten werden. We moesten ze bewaken en verzorgen, al kregen ze niet te veel, en dag en nacht op wacht om weer andere moffen te pakken zien te krijgen. 't Is er uiteraard wel eens heet toegegaan, want niet iedere mof was bereid zich over te geven. 13 van hen slapen dan ook in de Biesbosch hun laatste slaap. De gewonden werden verzorgd door een dokter van Made, die van ons werk op de hoogte was.

Op 4 November wapperde op de toren van Drimmelen de Hollandsche vlag. Daar hadden we al dien tijd op gewacht.

Toen de order kwam de moffen uit te gaan leveren en mijn vriend en ik ons naar de schepen begaven, zagen we onderweg nog 4 Duitschers. Twee van hen, de minst dommen konden we in de gauwigheid nog mee pikken. Daarna kwam het groote moment.

Des nachts voeren we met de schepen de Biesbosch uit, de Amer over en zo naar de haven van Drimmelen. We waren in spanning of we de moffenbezetting konden verschalken. Veiligheidshalve had ik alle mitrailleurs met manschappen op het dek op laten stellen. Het liep gelukkig alles gesmeerd. Toen het licht werd hebben we de 75 gevangenen uit de schepen gehaald, netjes opgesteld, voor de laatste keer appèl gehouden, en onder groote belangstelling van het publiek, marcheerden we naar den Commandant der Poolsche troepen, aan wien we het stel netjes overhandigd hebben.

Twaalf weken lang hebben onze mensen, die als goede kameraden met elkaar geleefd hebben, samengewerkt en we zijn blij, dat we een klein steentje aan de bevrijding van ons Vaderland hebben mogen bijdragen. Helaas heeft een van ons (Frits Hollebrands), zijn leven moeten geven bij dit werk. Hij was een dapper en goed kameraad, die bij ons niet licht vergeten zal worden.

Het L.O. werk

Als er ooit één woord populair is geworden in de achter ons liggende oorlogsjaren, dan is het wel het woord „onderduiker”.

De Nederlanders, waarvan bekend was, dat ze zich fel tegen het Nat. Socialisme kantten, waren de eerst gezochten door den bezetter. Onherroepelijk sloeg de S.D.-hand toe om tegenwerking, van welken kant ook, uit den weg te ruimen.

Toen reeds gingen de eerste stemmen op, om diegenen, die genoodzaakt waren de hen zoo dierbare woning te verlaten, gezamenlijk te helpen. De eerste stap op den weg voor de oprichting van de „Landelijke Organisatie voor Onderduikers” was gezet.

Temeer voelde men de behoefte aan zoo'n organisatie, toen de Arbeidsdienst en arbeidsinzet onze geleerden in beroering bracht. In het bijzonder wel het Christelijk volksdeel voelde zich bedreigd, daar dit zich altijd op het standpunt stelde, dat de opvoeding van de kinderen niet aan de Staat, maar aan de ouders toekomt.

Voor die dienstweigeraars was onderduiken dus in eerste instantie een principieele kwestie. De vraag was echter „waarheen? De enkelen, die het bestaan van een dergelijke organisatie kenden, klopten aan bij hen, van wie zij veronderstelden, dat ze er iets van afwisten. Men leefde echter al te veel in de veronderstelling, dat men met een automaat te doen had; men behoefde maar op een knop te drukken en een onderduikadresje kwam er uit. Maar zoo eenvoudig ging dit niet.

Over het L.O.-werk dan het volgende:

Bijna iedere plaats had een contact-persoon die met anderen uit omliggende plaatsen samen kwam, om de moeilijkheden te bespreken. Dan werd daar b.v. ter tafel gebracht, dat Slidrecht nog één arbeidsdienstweigeraar had, die nog geen plaats had, en Gorinchem en Leerdam nog twee. Soms geschiedde het dan, dat de contactpersoon uit Meerkerk rechtstreeks kon zeggen, dat bij hen nog enkele adressen open waren. Had niemand op dat moment een reserveadres, dan werd doorgegeven aan de provinciale vergadering, dat door district Gorinchem plaats gevraagd werd voor zooveel jongens. De volgende week was dan meestal al bekend, waarheen de betreffende persoon kon gaan om te duiken.

Een probleem apart was dikwijls: Hoe kunnen de jongens of mannen hun tijd zoo productief mogelijk doorbrengen? Waren ze op een boerderij gedoken, dan was daar allicht werk, maar bij burgers was dat veelal niet het geval. Bij voorkeur werd b.v. een student, die geweigerd had de loyaliteitsverklaring te tekenen, bij zulke menschen ondergebracht, dat hij verder kon studeeren.

Jongens uit onze omgeving werden dikwijls geplaatst in de Achterhoek. Voor het reizen b.v. naar Winterswijk werd dan het volgende gedaan:

De contactpersoon was, dank zij de medewerking van ambtenaren van dit bureau, in het bezit van oproepingskaarten van het Gewestelijk Arbeidsbureau, en reisbiljetten, waarop ingevuld moest worden datum en uur van vertrek van Dordrecht naar..... (plaats in Duitsland). In Slidrecht werd dan een oproepingskaart geadresseerd aan den toekomstigen duikelaar en in Dordt door een koerierster gepost.

Hierdoor was de onderduiker in het bezit van een officieel stuk van het Gewestelijk Arbeidsbureau, dat tevens voorzien was van een poststempel. Bovendien werd hem een reisbiljet thuis bezorgd.

Op deze wijze kon hij dus rustig per trein naar Winterswijk vertrekken, zonder angst behoeven te hebben voor treincontrole.

Zoo werd de eene maal een duikelaar met deze papieren gezonden naar het Oosten, een ander werd op deze wijze gestuurd naar den N.O.-polder, waar hij, dank zij de medewerking van de leiding, als legaal werker geplaatst kon worden. Om te weten, of de juiste personen aankwamen, meldden zij zich eerst op het kantoor in Kampen, waarvoor een wachtwoord was afgesproken. Het is eens voorgevallen, dat, toen het wachtwoord „Bilderdijk” was, de duikelaar aan het bureau N.O.P. inplaats van naar mijnheer X. naar mijnheer Bilderdijk informeerde. Het resultaat hiervan was, dat hij binnen een dag weer thuis was!

Een geliefde plaats voor onderduikers was ook de Biesbosch waar vele arken lagen met jongens van diverse leeftijden en pluimage, studenten, advocaten, fabrieksarbeiders, etc.

Een niet te verwaarloozen onderdeel van dit werk was wel het voedingsvraagstuk. En hier nader over uit te weiden acht ik niet noodig, daar ik dan op het terrein van de K.P. kom. Was een post- of distributiekantoor „gekraakt”, dan werd de geheele zending bonnen ter beschikking van de L.O. gesteld, die ze weer distribueerde, via haar contacten, door middel van de koeriersters.

Ook in natura werden dikwijls, wanneer zulks noodig was, de gezinnen bedacht, die zoo bereidwillig waren hun woning open te stellen voor verdrevenen. Het was overigens niet één van de aangenaamste bezigheden, dat „onderduiken”. Hoevelen, die voorkwamen in het signalementenblad van de S.D., hebben niet dag en nacht in angst gezeten!

Ook de razzia van 16 Mei 1944 zullen we hier niet gauw vergeten. 's Morgens 5 uur was er reeds alarm; ook hierbij waren de dames weer onmisbaar. Alleen zij durfden zich op den weg te vertoonen, om die gezinnen te waarschuwen, waar zoons of on-

derduikers waren. Dien dag hebben velen vertoefd op de wonderlijkste plaatsen. Ik heb ze zien kruipen in een aardappelkist, met aardappelen over het gehele lichaam, of in een houthok, met keurig hout over zich heen gestapeld.

Toch was wegvoering van velen het sombere dag-einde van dien 16en Mei.

Velen van hen hebben we wéér zien keeren; helaas zijn er ook velen, die niet terugkwamen. Zij zijn oorlogsslachtoffer geworden; de één stierf, doordat tijdens zijn ziekte hem de goede medicijnen niet gegeven werden, de ander, doordat hij een ongeluk kreeg in een oorlogsindustriefabriek.

Moge God de nagelaten betrekkingen sterken en de diepe wonden doen heelen.

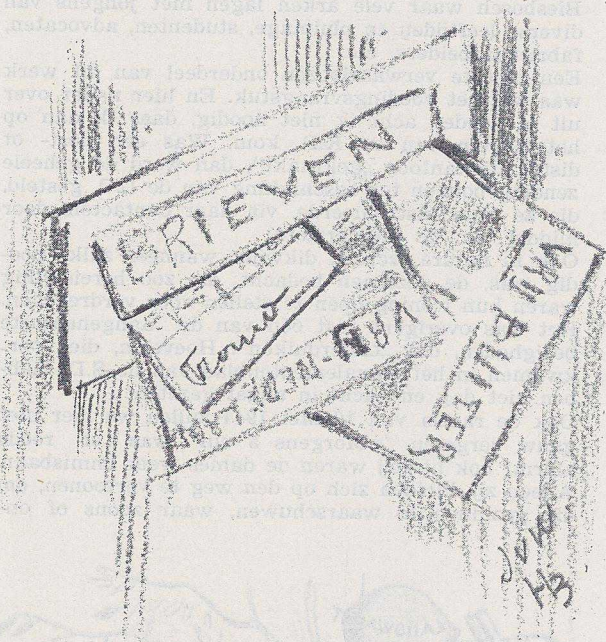
Dit artikel over het L.O.-werk wil ik niet besluiten, zonder vanaf deze plaats al diegenen te danken, die dit mooie werk met hun beste krachten dienden; in

't bijzonder hen, die steeds hun woning opengesteld hebben om de herbergzaamheid te betrachten. Deze zullen ongetwijfeld een meer bevredigd gevoel hebben dan diegenen, die „niet thuis gaven”.

De taak van de L.O. was praktisch gedaan op den dag van de capitulatie. De bemoeiingen met de onderduikers moesten echter doorgaan, daar velen geen goede papieren hadden. Dit vond zijn oplossing in „Nederlands Volks Herstel” (N.V.H.), waarvan hier ter plaatse een bureau gevestigd is in het pand van de fa. Groenewold. Iedere opduiker moet zich daar melden, waar dan het slot zich voltrekt van zijn onderduikersbestaan, n.l. de registratie en het verstrekken van bewijzen ter verkrijging van nieuwe distributiebescheiden, etc.

Het bureau stelt zich o.m. ten doel, ook nu nog, indien noodig en mogelijk, (vroegere) onderduikers financieel en materieel te steunen.

Lectuur

U hebt zich wellicht meer dan eens afgevraagd hoe het mogelijk was dat een blad als „Vrij Nederland” — „Trouw” — „Parool” en vele andere bladen met de regelmaat van een klok in uw huiskamer kwamen. Deze bladen, voor buitenstaanders als „illegale lectuur” aangeduid, waren legaal. 't Is toch immers zoo, dat alles wat we deden een zaak was, niet uit liefhebberij, maar uitsluitend voortvloeiend uit de behoefte, gevolg te geven aan den oproep van onze geëerbiedigde Koningin en Hare Regeering om ons te verzetten en Haar en het Vaderland getrouw te blijven. Alles, wat dus geschiedde in opdracht der Koningin, was legaal, 't zij verzet — 't zij helpen van onderduikers, dus ook lectuurverspreiding.

Was het Moffenbevel „Persverbod”, dan was ons devies „Persvrijheid”. Toen dan ook in 't bijzonder de uiterst linksche en uiterst rechtsche pers verboden werden was de vraag: Hoe kunnen we ons Nederlandsche Volk toch de voorlichting geven, die het juist in bezettingstijd zoo broodnoodig heeft? Ieder kende in eigen kring wel menschen, die bereid waren den strijd tegen den bezetter mee aan te binden en risico te nemen met inzet van eigen leven, om den vijand met de pen te lijf te gaan, trachtende aldus ons volk rijp te maken voor de ons opgedrongen strijd. Papierschaarschte was in eerste instantie voor dit doel geen probleem, maar wel de plaats, waar gedrukt zou worden. Lang zoeken was niet noodig, want meerdere drukkers, die aan handen en voeten gebonden waren, voelden (mede) ook de dringende noodzaak ons volk de zoo gewenschte voorlichting te blijven geven. Het is hier niet de plaats namen te noemen van diegenen, die daaraan medegewerkt hebben. Hiervoor zal t.z.t. verschijnen „Het guldenboek der drukkers”, waarin al die medewerkers een plaats zullen krijgen. De verspreiding der bladen was op zichzelf ook weer een vak apart. Eén der methode's was o.m. de volgende:

Zoodra de nummers gedrukt waren, kwam een z.g. voddendoer voor het betreffende pand, die zijn wagen achter de drukkerij reed. Als hij vol was, vertrok hij, toegedekt (afgeladen) met lorren naar een garage; dit reisje herhaalde zich enkele malen, tot dat pl.m. een 50.000 tal exemplaren in een politie-auto of een groote veewagen verdwenen waren, waarna de chauffeurs startten met een dame naast zich die op de haar bekende adressen het benodigde aantal nummers afleverde. Zeer simpel als u dit leest, maar de opdracht was dikwijls niet zoo gemakkelijk uitvoerbaar.

Een uurtje voor het vertrek b.v. op een Dinsdag komt een koerier binnen met bericht van Landwachtcontrole; de rijroute dan maar weer gewijzigd.

Met een „Succes-sterkte” en „denk er om, nooit stoppen op bevel van politie of landwacht, maar doornorren en redden, wat te redden is”, vertrekken we. Aan deze, zich iedere reis herhalende woorden, behoefde maar eenmaal gedacht te worden.

„Ja, een landwachter even buiten Rotterdam gaf sein om te stoppen, hij schoot slechts één keer, maar raakte niet en een heel eind verder gingen wij bij kennissen aan om te verwisselen van auto, die ook steeds te onzer beschikking stond, onze kostbare vracht overladen en weer verder naar het volgende

adres, om zooveel exemplaren af te leveren. Zoo reden we van plaats tot plaats, totdat we leeg waren en we weer naar ons punt van uitgang konden terugkeeren, waar een stevige maaltijd ons reeds wachtte. Na den maaltijd en een korte rustpoos nog even een pak voor onze eigen omgeving klaar gemaakt, voorzien van etiket „Winterhulp Nederland” — geadresseerd aan „den Edelachtbaren Heer Burgemeester van Sliedrecht” en dan maar weer per laatste trein huistoe. Dan waren Pa en Moe ook weer gerust.

Gode zij dank het werk was weer zonder ongelukken volbracht; we waren dien dag weer bewaard gebleven en niet in aanraking gekomen met ons aller aartsvijand.

De meegebrachte exemplaren werden inmiddels door de plaatselijke medewerkers (en -sters) verdeeld en zooveel mogelijk nog dienzelfden avond bezorgd.

„Terwijl ik 's avonds in de huiskamer rustig een boek lees van Sjoerd van Vliet (Henk van Randwijk), een collega van mijn grooten baas, lezen duizenden anderen het dien dag met zooveel risico bezorgde lijfblad”, aldus één van de Sliedrechtse trouwe koeriers van onze illegale pers.

De plaatselijke verspreiding geschiedde lang niet altijd op de manier van de „bovengrondsche” pers. Er waren menschen, die de voorlichting ook wel noodig hadden, net als ieder ander, maar voor wie we niet wilden weten, wie de verspreider was. Dan Tante Pos maar ingeschakeld. Collega's van Rijksbureaux waren zoo welwillend de benodigde enveloppen te leveren van „Belastingen” of „Arbeidsbureau”, waarna ze gevuld met illegale lectuur den volgende morgen in Dordrecht gepost werden, om ze zonder portokosten door P.T.T. te laten bezorgen. Vanaf deze plaats dan ook een woord van dank aan het personeel der Posterijen, dat onwetend zijn medewerking verleend heeft om ons dit werk een beetje te verlichten.

Drie weken later, 15-5-1944 komt Ben (Diks) zelf weer; een groot pak onder den arm, geadresseerd aan „Den Hoofdingenieur der Rijkswaterstaat te Delft” een zeer officieel bedrukt etiket. Levert aldus zijn zooveel honderdtallen exemplaren TROUW af

en zal den volgende dag weer vertrekken. Het lijkt alles zoo gewoon. Hij „zwijgt” wederom, want de razzia's op 16 Mei 1944 raken hem niet; hij voert dien dag zelfs nog een pleit tegen een mof, die de arrestaties hier mede verrichtte.

17 Mei gaat de plaatselijke bezorging weer door. Niets mag de voorlichting tegen houden — geen razzia — geen ziekte — geen zware regenbuien. Er wordt om lectuur geschreeuwd en zij zal er komen. Het eenmaal begonnen werk wordt nooit opgegeven — noch door redactie, noch door koerierssters, noch door verspreiders.

Ook de plaatselijke activiteit mag op deze plaats niet vergeten worden. Uittreksels uit het door den Minister-President in Londen geschreven Witboek over den landelijken toestand van vóór Mei 1940 en over de oorlogsdagen — het gepleegde verraad enz. — werden in avond- en nachturen door enkele vrienden in een kantoor in het Raadhuis leesklaar gemaakt op een oude afgedankte hectografeermachine. In een ark in den Biesbosch werd door onderduikers op een stencilmachine de „Celdroom” gedraaid; andere medestrijders zorgden voor opnemen en verspreiden van het radionieuws. Ieder, die geen radio had, zat er letterlijk om te springen. De roep van honderden „is er nog nieuws” bewees wel, dat ook dit onderdeel van lectuurverspreiding in een dringende behoefte voorzag.

Nu we achter de feiten staan, vragen we ons af: „Heeft het eenmaal opgenomen werk aan het doel beantwoord”? en ik geloof wel dat we dit met een volmondig „ja” kunnen beantwoorden.

Goede vaderlanders snakten naar lectuur; het verrijkte hun geest en sterkte hen in den strijd tegen den onderdrukker; het was hun een gids om anderen voorlichting te geven en in hun gesprekken de goede vaderlandsche geest uit te dragen. Voor de vele slappelingen werkte het als een stoot in den rug. Zij moesten vooruit en mochten niet blijven staan op het doode punt. Er over moesten ze, en ja, dank zij de door hen gelezen lectuur, kwamen ze over dat doode punt en werden ze mede-verzetters en mede-opbouwers van het door de redactie en verspreiders beoogde doel.

Naar een kantoor in het Raadhuis te Dordrecht, waar de lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

De lectuur werd afgedankt en op een hectografeermachine werd gemaakt.

Ontstaan en werk der K. P. SLIEDRECHT

Eerst even een verklaring van de letters K.P. Dit beteekent knokploeg. Het ontstaan van deze verzetsgroep is niet met enkele woorden te vertellen. Zij is gegroeid, toen de moffentyranie steeds scherper voelbaar werd. Sinds Juli 1943 werkten in de Biesbosch, aan het herstel van den polder van Lips een veertiental jongens, te weten studenten, arbeidersjongens, kortom van alle richtingen en standen, onder leiding van Ger Wevers, een uitvoerder der N.V. Grintmij Zwolle. Deze persoon had ondanks de Duitsche verordeningen, onderduikers verzameld en aldaar te werk gesteld. Dit ging goed, totdat „kameraad” Leeuwestein in den polder verscheen. Een gedeelte der jongens trok de vriend in, doch een vijftal bleef in een ark op het Wanty, vertrouwend op het woord van een moffenknecht

en een zwarten handelaar. Er werd overeengekomen, dat een mud tarwe van eigenaar zou verwisselen en dat de jongelui verder met rust gelaten zouden worden. Het resultaat was, dat drie weken later, op een Zaterdagmorgen, een boot verscheen met moffen, die hen medenamen. Later zijn ze via Amersfoort, naar Duitschland in slavernij weggevoerd.

Na een periode van betrekkelijke rust werd contact gezocht met andere onderduikers, die hier en daar in de grienden woonden. Tusschen Ottersluis en Schotbalkensluis waren dit in totaal 42 man. Een woord van grooten dank komt zeer zeker toe aan den landbouwer langs de Merwede, bij wien nooit tevergeefs werd aangeklopt, zelfs al was het in het holst van den nacht.

Ook twee veehouders mogen we hier niet vergeten. Deze zorgden er voor, dat we iederen dag ons bakje koffie kregen.

Met de buitenwereld werd steeds meer contact gemaakt, d.w.z. met de toen reeds bestaande en groeiende ondergrondse organisaties. Op een oude stencilmachine van de N.V. „Slidrecht” werden verschillende vlugschriften en gedichten afgedraaid. Deze actie bracht alleen in Slidrecht, over een periode van twee weken pl.m. f 800.— op.

Toen in November d.a.v. de nieuwe bonkaarten uitgereikt werden liepen in het geheele land massa's onderduikers vast met hunne voeding. De eenige oplossing om aan levensmiddelen te komen was, een of ander distributiekantoor te overvallen, de bonkaarten mede te nemen en via L.O. te distribueeren. Naar alle zijden werden voelhorens uitgestoken en inlichtingen ingewonnen.

Het eerste „slachtoffer” was het postkantoor te Slidrecht, met tot resultaat, dat 11.600 bonkaarten naar de Biesbosch werden overgebracht.

De K.P., welke uit zes personen bestond, deed dezelfde week, met behulp van Brabantsche jongens, een kraakje in het gemeentehuis te Etten-Leur. Het bevolkingsregister werd verbrand, terwijl 11.000 P.B.-zegels werden medegenomen.

Om den lezers een indruk te geven van een overval, zullen we hier een kort verslag laten volgen van deze kraak.

Donderdagavond, 20 Januari arriveerden wij om 18.00 uur aan het station Breda, waar wij werden afgehaald door een lid van de ondergrondse beweging in Brabant, die ons naar Princenhage bracht bij H. Touw. (Touw is later gesneuveld in een gevecht met de S.S.). Tot 20.30 uur zaten we met 12 man bij elkaar, aten een boterham en keken de pistolen na. Hierna werd met zeven man gestart per fiets in de richting Etten-Leur. De tocht verliep in het stikdonker zonder incidenten. Om pl.m. 21.00 uur bereikten we de plaats van bestemming. De fietsen werden in het struikgewas, ongeveer op 50 m. afstand van het gemeentehuis, verborgen. Een man bleef op wacht staan, terwijl de andere zes zich door een tuinpoortje naar de achterzijde van het gebouw begaven, waar zich de woning van den concierge bevindt. We belden aan en de concierge deed open, waarop zacht het commando klonk „handen omhoog” en we drongen naar binnen. Drie man hielden zich bezig met de vrouw en de dochter van den concierge, de andere drie jongens spoedden zich met den concierge naar de kluis in den kelder.

We zullen eerst de lotgevallen van de conciergefamilie vervolgen. De vrouw en dochter werden deskundig door chloroform buiten bewustzijn en licht geboid, in dekens gerold, buiten gebracht, terwijl de radio luid aanstond en toevallig een lied van Zarah Leander ten gehoor gaf, getiteld „Gebundene Hände”. Vervolgens werd de concierge uit den kelder opgehaald, waar hij dezelfde bewerking onderging als zijn vrouw en dochter. Toen hij bijna weg was, kwam één van ons naar boven stormen, daar zij beneden den concierge nodig hadden voor de kluis. Want wat had zich intusschen beneden afgespeeld? De concierge had na hevig tegenpruttelen toch eindelijk de kluis geopend, waarop wij begonnen deze leeg te slepen en den inhoud over de vloer te verspreiden. De aanwezige zegels stak één van ons bij zich. Ook werd gevonden de toespraak, die de nieuwe N.S.B.-burgemeester den volgenden dag bij zijn installatie zou afsteken. Tijdens het leegsjouwen

stootte iemand tegen de deur, waarop deze dicht sloeg en één der jongens opgesloten werd. Een race naar boven; zou de concierge al bewusteloos zijn of nog niet? Gelukkig was hij niet heelemaal buiten westen. Tusschen twee van ons in werd hij naar beneden gebracht en na flink schudden kreeg hij weer zooveel besef, dat hij de kluis wederom opende, waarop de gevangene, die zich in 't geheel niet lekker gevoeld had, weer vrij was. Terstond ging het onderbroken werk weer voort en nadat de papieren met benzine en fosfor begoten waren, ging de brand er in en zochten wij onze fietsen op en ondernamen den terugtocht. Drie van ons werden door de duisternis misleid, raakten hopeloos den weg kwijt en reden inplaats van in de richting Breda, naar Bergen op Zoom. Doordat er één in het donker tegen een verkeersbord op sukkelde met zijn fiets zagen zij dat zij weer terug moesten! Dit hield in, dat zij wederom langs de plaats van den overval moesten. Hier stonden neele drommen menschen te kijken en de Grüne Polizei had de plaats afgezet. Met de pistolen en de maskers tusschen de sokken zijn zij echter weer behouden in Breda aangekomen. Het was een „narrow escape”.

De volgende kraak werd gepleegd in Delft, n.l. in het politiebureau. Dit werd gedaan door 3 K.P.'s. Het resultaat was zes en dertig pistolen en de bevrijding van twee politieke gevangenen, die anders door de moffen na maanden marteling ter dood gebracht zouden worden. Hierbij werd één van de K.P.'ers gewond in de borst, doch zonder schadelijke gevolgen.

8 Maart '44 had in Amsterdam een droevig ongeval plaats, waarbij Ger Wevers het leven liet. De toedracht was als volgt: twee van ons w.o. Ger, liepen in Amsterdam, toen zij aangehouden werden door een agent van de sociale politie. Deze vroeg hun naar hun P.B. en wilde hen meenemen naar het politiebureau, doch aangezien zij bezwarend materiaal bij zich hadden, o.a. nog zegels uit Etten-Leur, probeerden zij te ontsnappen in de menschenmenigte. De agent trok zijn pistool en schoot van 25 m. afstand Ger in den rug, waarna deze neerviel en na enkele uren overleed in het ziekenhuis. De naam van dezen Nazi-moordenaar is Stenvert. Hij woonde Kribbestraat 33b, Amsterdam.

Nu kwam een betrekkelijke rustperiode. De leden bemoeiden zich hoofdzakelijk met de sabotage van de Z-Kaartenbeweging, die zij danig in de war geschopt hebben.

Eind Mei leed de L.K.P. zeer gevoelige verliezen. De leider werd door een buitengewonen samenloop van omstandigheden gearresteerd en in Delft op het politiebureau opgesloten, waar hij reeds eerder geweest was, doch toen was het om iets weg te halen. Alle krachten werden gemobiliseerd om hem er uit te verlossen, doch door de laffe houding van de Delftsche politie, uitgezonderd één, werd hij bijna direct weggevoerd naar het Haagsche Veer. Toen werden plannen gemaakt om die groote gevangenis te bestormen, doch de Duitschers waren zoo bang, dat hij den volgenden dag reeds overgebracht werd naar Vught.

Niet in dien tijd werd één van zijn plaatsvervangers bij een razzia op 't station Hofplein opgepakt.

Toen kwam de invasie in Frankrijk en later de snelle opmarsch door Frankrijk en België naar Nederland. Alles werd in het werk gesteld om toch eenigszins een ondergronds leger te vormen. Medewerking werd verleend bij het ontvangen van uit de lucht af-

geworpen wapens, o.a. te Berkel en veel later, slechts enkele weken vóór de bevrijding, hier ten Noorden van Bleskensgraaf.

De leden der K.P. traden op als kern en instructeurs van de groeiende N.B.S. Aldus was de K.P. eigenlijk overgegaan in de N.B.S.-S.G.

In de N.B.S.-tijd is Kris Ketel degene, die in Delft gewond werd, door de S.D. in Rotterdam gegrepen en na helsche martelingen, omdat hij zijne vrienden niet wilde verraden, doodgeschoten.

Enkele andere vermeldenswaardige feiten uit dezen tijd zijn: Het oefenen in het geheim van de jongens in schuren, op zolders en soms in kelders, kortom op de vreemdste plaatsen. Sommige adressen liepen wel eens wat erg in de gaten. Ongelukken zijn er gelukkig niet van gekomen zelfs niet bij het in vollen bezettingstijd probeeren van de wapens.

Een ander belangrijk werk door de oude K.P.ers verricht en natuurlijk niet te vergeten de andere personen, burgers, zoowel als S.G.ers, die hieraan medegewerkt hebben, was de crossing. In maanlooze nachten gingen de booten naar bevrijd gebied en

brachten daar Hollanders, welke daar dringend noodig waren. Ook werden in totaal meer dan 50 Engelschen, Canadeezen, Amerikanen, Polen en Belgen, die aan krijgsgevangenschap ontsnapt waren, door de linies teruggebracht. Hieronder bevond zich brig.-generaal Hackett, commandant van de luchtlandingsdivisie, die op 17 September bij Arnhem gedaald was. Uit Brabant brachten zij mede: medicijnen voor de ziekenhuizen in het noodlijdend gebied en ook geheime zenders met bedienend personeel. Verder werden de materialen hierheen gevoerd, die voor het ondergrondse werk noodig waren. Helaas is, door het ondoordachte werk van vele burgers, dit zoo ontzaglijk belangrijke werk voor de Geall. oorlogvoering in sterke mate belemmerd. Wij bedoelen hiermede de wilde vaart.

Doordat de oorlog met de capitulatie als een nachtkaaars uitging, hebt U helaas niet kunnen zien tot welke prestaties de B.S.-S.G. voor de bevrijding van het vaderland in staat was, doch voor ons land is het gelukkig, dat het anders afgeloopen is, dan wij eerst dachten.

DE

CROSS

PLOEG

Zooals wel algemeen bekend is, bestonden er in Nederland diverse verzets- en spionnagesgroepen. Met één van deze laatsten kwamen wij in Juni '44 in contact. Ons werd gevraagd het verkenningswerk in de Alblasserwaard te verzorgen, benevens het overbrengen van de berichten uit het geheele land van Rotterdam naar het Land van Altena. Van hieruit werd alles verder geëxpeditieerd door de frontlijn en nadat Eindhoven bevrijd was, per directe telefoonverbinding.

Die dienst op het Land van Altena bracht ons verscheidene malen bijna onoverkomelijke moeilijkheden. De koeriersdienst werd onmogelijk, toen de overkant „Sperrgebiet” werd. Nadat het vervoer nog eenigen tijd was voortgezet met behulp van C.C.D.-controleurs, namen we Tante Pos in den arm en gingen onze zendingen langs den officieelen weg over de rivier, n.l. in Gorcum in de postzak en in Sleenwijk er weer uit en per koerier verder.

Tot ook hier de moffen de lucht van kregen en op een gegeven moment postzakken en besteller inpikten. De kostbare inhoud ging verloren: de besteller echter keerde gelukkig later behouden terug, zonder dat de moffen van hem iets wijzer geworden waren. Er moest dus weer iets anders gezocht worden.

We togen op weg door den Brabantschen Biesbosch en na drie dagen was de verbinding weer hersteld. In het vervolg brachten wij het materiaal bij een boer in den Biesbosch en van hier werd het door Altena afgehaald. Deze weg ging per roeiboot over de Merwede; loopende tot de Doodse Kikvorsch, hierover per kano; loopende naar de Nieuwe Merwede, waar een wrak roeibootje verborgen lag.

In den Brabantschen Biesbosch per fiets (zonder banden) en weer loopende naar genoemde boerderij,

waar koeriers van Altena het afhaalden en via Steurgat, Bruine en Bakkerskil op zijn bestemming brachten. Deze verbinding bleef in gebruik tot de bevrijding van Brabant in begin November.

Toen werden de berichten niet meer afgehaald en trokken twee mannen van hier er op uit, om, of weer verbinding te krijgen met Altena, of anders te trachten Brabant te bereiken.

Altena bleek hermetisch afgesloten; de weg door den Biesbosch naar Brabant echter niet en dus gingen we dan daarheen, waar we door de Polen hartelijk ontvangen werden en onmiddellijk doorgetransporteerd naar het Bureau Inlichtingen in Eindhoven. Hier werden afspraken gemaakt voor een regelmatig vervoer door den Biesbosch, maar op den terugweg bleek deze zoo vol te zitten met moffen, dat dit onmogelijk was. Hierop werd besloten, dat één man terug zou gaan om Brabant van den veranderden toestand op de hoogte te stellen, terwijl no. 2, met een medewerker uit Altena, die zich inmiddels bij hen had aangesloten, zou trachten Sliedrecht weer te bereiken, wat na vele hachelijke avonturen gelukte.

Hier stapelden de berichten en kaarten uit geheel Nederland zich echter voortdurend op, zoodat we opnieuw aan het puzzelen sloegen, hoe we op de beste manier Brabant zouden kunnen bereiken om het materiaal te spuien en onze 3e man mee terug te nemen. Er werd besloten per kano de Nieuwe Merwede af te varen naar Lage Zwaluwe.

Na een verkenning bleken Helsluis en Huiswaard-sloot vrij van moffen, zoodat we langs dezen weg de N.-Merwede ongehinderd konden bereiken.

Den volgende avond werd de reis aanvaard, die mede door de zeer gunstige weersomstandigheden,

boven verwachting slaagde. Ruim 4 uur na ons vertrek waren we geallieerd.

Een paar honderd meter beneden de haven van Lage Zwaluwe landden we zonder door wachtposten opgemerkt te zijn.

We waren wel wat huiverig om langs den wal varende, de haven op te zoeken, daar onze komst natuurlijk niet bekend was en eventuele wachtposten wel eens schietlustig konden blijken.

Dus trokken we de kano boven hoogwater aan wal en besloten te voet op weg te gaan om contact te krijgen met onze bondgenooten.

Terwijl we langs de haven naar het dorp wandelden, werden we aangeroepen door twee mannen van de B.S., die ons bij den Poolschen commandant brachten, door wien we op buitengewoon hartelijke wijze ontvangen werden. Op de terugreis van Eindhoven troffen we in L. Zwaluwe onzen derden man weer aan, die ook al plannen gemaakt had om van daar naar huis terug te keeren, waarna we dien zelfden nacht met ons drieën de thuisreis aanvaardden en den volgenden morgen weer veilig in het „onveilige” gebied arriveerden, waarmee de grondslag voor het verdere cross-werk gelegd was.

Inmiddels had men ook in het Land v. Altena niet stil gezeten en nadat er wat meer bekend werd over de positie van de moffen in den Biesbosch, was men er ook hier in geslaagd weer verbinding te krijgen met Brabant. Daar men hier minder van het weer afhankelijk was dan op het lange traject over de N. Merwede, werd besloten, den Biesboschweg hoofdzakelijk te gebruiken en onze lijn als reserve te houden. Er kwam echter werk bij, waar oorspronkelijk niet op gerekend was, n.l. het meenemen van passagiers. Diverse personen werden door den Prins en de regeering opgeroepen voor conferenties en dergelijke en deze werden vrijwel allen langs onze lijn heen en weer gebracht. Voor dit werk waren gewone kano's echter minder geschikt.

Deze vertoonden n.l. bij slecht weer nogal dikwijls neiging om op de meest ongelegen momenten vol te slaan. We waren dan genoodzaakt den wal op te zoeken om ze leeg te gooien, wat extra gevaar opleverde.

Daarom zagen we dus uit naar beter materiaal. In Brabant was niets verkrijgbaar, maar in bezet gebied vonden we een bekend kanobouwer, die ons in den kortst mogelijken tijd twee kano's leverde, die aan alle eischen voldeden en waarmee onder vrijwel alle omstandigheden gevaren kon worden.

De Amerikanen zorgden voor 12 volts electromotoren en accu's en toen wij deze gemonteerd hadden, waren we overal behoorlijk op ingesteld, en kon, ondanks vorst, sneeuw, ijs en half bevroren ledematen, de dienst regelmatig onderhouden worden. Inmiddels was door de moffen de algemeene meldingsplicht voor de arbeidsinzet afgekondigd. Om hieraan te ontkomen, trachtten velen over de rivieren bevrijd gebied te bereiken. Velen gelukte dit, maar sommigen strandden onderweg en vielen in handen van de moffen, die hierdoor op de vaart over de rivieren opmerkzaam gemaakt werden. Daarop namen zij verschillende maatregelen, zooals het bijplaatsen en verdubbelen van wachtposten en het inleggen van patrouillevaartuigen. Dat door deze wilde vaart ons werk zeer bemoeilijkt werd, was hiervan het logische gevolg, temeer waar ons werk zich steeds meer uitbreidde door o.a. het overbrengen van zenders en geneesmiddelen, waar zeer dringend behoefte aan was. Voor dit werk moesten steeds meer bekwame schippers ingeschakeld worden, te meer, daar 't met de lijn vanaf het Land

van Heusden en Altena spaak geloopt was. Hier hadden bij de ontdekking der vaart diverse schietpartijtjes plaats gehad, niet zonder verlies voor de moffen. Van onze eigen menschen werd echter niemand getroffen. Wel werd één der crossers gesnapt, en naar Amersfoort gevoerd. Hij wist echter te ontkomen en behouden naar Brabant terug te keeren, waarna de ploeg weer voltallig was. Door het mislukken van het luchtlandingsoffensief bij Arhem, waren vele van deze troepen ondergedoken en werd getracht deze menschen weer in bevrijd gebied terug te brengen. Hiervoor kwam in Brabant een speciaal voor dit werk opgeleid Canadeesch legeronderdeel met speciale uitrusting, o.a. motorkano's, waarvan ook door ons een dankbaar gebruik werd gemaakt.

In samenwerking met dit onderdeel werd begonnen met het overbrengen van parachutisten. In totaal werden hiervan 68 man overgebracht, waaronder de bevelvoerende generaal. Deze was bij Arnhem zwaar gewond geraakt, gevangen genomen en door de moffen in een militair hospitaal ter verpleging opgenomen; evenwel werd hij hieruit door de K.P. weer bevrijd. Na voldoende hersteld te zijn, werd hij naar Sliedrecht vervoerd en bereikte van hier langs den bekenden weg, geallieerd gebied.

De overtochten, verliepen, later echter niet meer zoo vlot als in 't begin.

Zoo werd helaas bij één ervan één onzer beste crossers, A. van Driel, met drie passagiers gegrepen.

Slechts enkele dagen voor de bevrijding werd onze vriend gefusilleerd, zonder een enkele inlichting aan de moffen versprekt te hebben.

Zijn naam moge bij al onze crossers steeds in eerbied herdacht worden.

Zoo werd er doorgewerkt onder steeds moeilijker omstandigheden, doordat ook de nachten korter werden en er dikwijls tegen het getij ingevaren moest worden. Tot eindelijk Vrijdag 4 Mei 1945 het bericht verspreid werd van de algeheele capitulatie van het Herrenvolk. Daarop werd Zaterdagsmiddags door diverse crossers besloten met de vlag in top naar huis te varen.

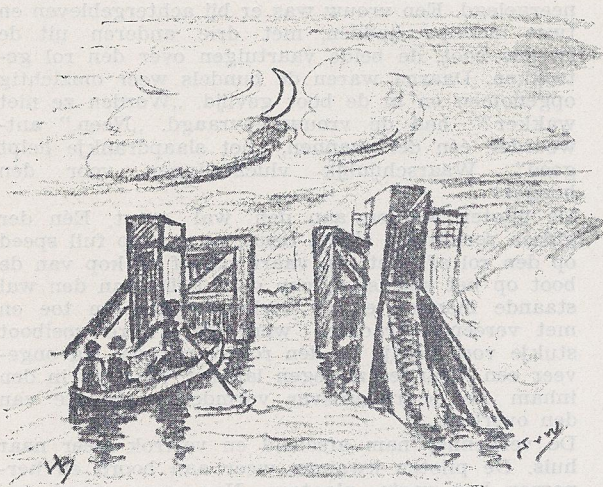
Deze reis mislukte echter, daar de moffen er blijkbaar niet aan konden wennen, dat hun overheersching geëindigd was en op de N.-Merwede het vuur op ons openden met 2 mitrailleurs. Gelukkig waren wij dicht onder de Zuidwal en konden wij, zonder dat iemand getroffen werd, dekking zoeken achter den rivierdijk. Hierna openden de moffen opnieuw het vuur met mortieren, waarna besloten werd onze bezittingen in den steek te laten. Loopende kon Lage Zwaluwe bereikt worden, nadat de B.S. ons van de overzijde van de Amer opgehaald hadden.

Door de crossers werden per persoon tusschen 20 en 40 overtochten volbracht.

Bij de beschrijving van dit crosswerk is een woord van dank en hulde aan alle personen, die aan den wal hun medewerking verleenden, zeer zeker op zijn plaats.

Voor al het bovengenoemde werk werden door diverse personen bereidwillig fietsen, kano's, touw, zeildoek, enz. afgestaan, wat ons werk ten eerste vergemakkelijkte.

Aan genoemde personen werd de gelofte afgelegd dat na de bevrijding, hun aan ons afgestane materiaal, in dezelfde staat terug gegeven zou worden. Daar tot nu toe geen van deze beloften is nagekomen, moet ons werkelijk de vraag van het hart: „Hoe zit dat?”

Piloten-crossing

Het was een gezellige boel bij de startplaats. Het kleine bovenkamertje was geheel gevuld met illegale medewerkers(sters), die hun aandeel hadden geleverd bij het aanvoeren door de binnenlanden van de officieren en manschappen, die in den aanstaanden nacht moesten worden overgebracht naar het bevrijde Brabant.

De avond was donker als een Egyptische duisternis. Een dicht bewolkte lucht deed regen verwachten. Pracht-weer om te crossen.

Dikke gordijnen sloten het kamertje van de buitenwereld af, want het clandestien verkregen elektrische licht mocht door de omwonenden niet gezien worden. Op zachten toon werden gesprekken gevoerd, zoowel in het Hollandsch als in het Engelsch. De piloten zaten nog te eten. Zij waren in den vooravond per fiets aangebracht door een jonge koerierster en dito koerier. Zij hadden vanaf de Lek den tocht door de Alblasserwaard gemaakt, gekleed in hun officieele uniform, met een blauwe overall gedekt tegen al te nieuwsgierige speuroogen van SD-agenten en actieve „goede” vaderlanders.

De vreemdelingen waren kennelijk blij, dat zij nu eindelijk de tocht door de vijandelijke linies zouden kunnen wagen. Zij hadden het reeds zoo vaak geprobeerd, bij Oosterbeek, Wageningen, Tiel, doch steeds was het op een fiasco uitgelopen. Maar nu zou het dan eindelijk zoo ver komen, dat zij weer terugkeerden naar hun onderdeel, waarvan zij reeds zooveel maanden gescheiden waren geweest. Het vertrouwen, dat sprak uit de gesprekken der crossers, gaf hun moed. De onderneming moest slagen. Hier waren immers Hollandsche mannen, bekend met het te crossen terrein, meermalen deze ondernomen hebbend en precies op de hoogte met de Duitse posten.

Het was een gezellige boel, daar op die bovenkamer. De rook was er om te snijden, weliswaar van

zelfgedraaide eigen-teelt tabak, maar het vooruitzicht, dat met enkele dagen de crossers weer een cadeautje, bestaande uit echte Engelsche sigaretten, mee terug zouden brengen, vergoedde veel. Het liep tegen tien, het uur waarop ingescheept moest worden. Om elf uur was het hoog water en dan moesten we aan de „rol” zijn bij de Huiswaard.

De beide Hollandsche crossers gingen zich verkleeden en staken zich eveneens in hun Geallieerde uniform, die zij uit Brabant hadden meegekregen. Dit, om het risico bij een eventuele aanhouding door de Duitschers te verkleinen. Met een van buiten geleerd lesje omtrent de gegevens van een gefingeerden Canadeeschen soldaat zouden ze er wellicht doorzwijnen als krijgsgevangenen.

„Come on, boys,” zei de oudste gids, „it's time to go.” Er ontstond nog enkele oogenblikken een verward kluwen van opstaande mannen en vrouwen! Handen werden geschud, goede wenschen geuit, afscheid genomen tusschen Canadeezen en Hollanders en tusschen Sliedrechtters onderling!

„Nou, Max, ouwe jongen, houd je goed! Goede reis!”

„Jack, good luck, this night you will be in freedom!”

„Thanks for all your kindness and hospitality.”

„Kalm aan mannen, niet dringen, ik kan je niet den héelen tijd op mijn schoot houden. Wees maar zoet!”

Heel stil schuifelend ging de stoet naar beneden, fluisterend de laatste instructies ging de optocht naar het sousterrain, van waar men door een achterdeur in den tuin kwam en achter in dien tuin lag de boot te wachten in de Merwede.

Het was stikdonker. De overzijde van de rivier was niet te onderscheiden. Er stond een stevige Zuidwester bries. Vanaf den Singel klonk hondengeblaf. Rusteloos sloeg het golfgeklots tegen de steenen. Geluidloos, zonder een woord, stond de groep mannen aan den waterkant. Voorzichtig werd daarna een cano te water gelaten. De verkenners, die voorop moest gaan om aan de sluis en aan den rol te gaan testen of de moffen wellicht posten hadden uitgezet, nam plaats in zijn smalle vaartuig. Hij was gewapend met een moderne Sten en enkele handgranaten hingen aan zijn koppel, alles prima Geallieerd spul. Even later was hij in den donkeren nacht verdwenen, overstekend naar de sluis.

Voorzichtig werd de boot nu dicht aan den wal getrokken. Fluisterend volgden de bevelen. Eerst twee man in de boot om de handbagage aan te pakken. Diverse rugzakken, regenjassen, voedselvoorradjes, enz. enz. werden aan boord gereikt. Toen alles zeer voorzichtig en zonder al te veel geluid gestuwd was, begonnen de mannen één voor één in te stappen. Ieder werd zijn vaste plaats aangewezen. Twee voor-, twee achterin, twee tusschen de doften in het midden en de beide gidsen op de roeidoften. Fluisterend werden nog afscheidswoordjes gewisseld met de achterblijvenden.

„A good trip”. — „Goede reis.”

Toen werd losgegooid en afgestooten. De tocht begon. God wist alleen of ook ditmaal alles naar wensch zou verlopen. Een stil gebed om kracht en kalmte steeg omhoog. De nacht was als uitgekozen voor een dergelijke onderneming. De Duitse posten langs de Nieuwe Merwede zouden goede oogen moeten hebben om te kunnen onderscheiden, wat over het water passeerde. Maar men kón nooit weten. Misschien waren inmiddels zoeklichten langs de oevers geplaatst. Wellicht waren snelboten in be-

drijf gesteld... Een risico was en bleef het. Daar ging het... op Gods Genade.

De overtocht over de Beneden-Merwede leverde niet veel moeilijkheden op. Met het lichtgevend kompas op het dijbeen gesespt was de koers gemakkelijk te controleren. Maar nauwelijks aan den overkant komende en roeiende onder den rietzoom, werd men het geplof van een motorboot gewaar. Even later dreef op korten afstand een kleine motor voorbij, waarschijnlijk een patrouillebootje van de moffen. Met ingehouden adem werden acht mannen in spanning gehouden. De riemen bleven rusten. Eerst afkijken, wat er ging gebeuren. Gelukkig, het hakkepoffertje ging verder. Men had niets verdachts opgemerkt. De riemen kwamen weer in beweging en kort daarna werd het toelidingskanaaltje van de sluis ingekoerst.

De sluisknecht was reeds op zijn post, gewaarschuwd door den verkennen. De sluisdeuren stonden reeds open en de boot gleed geluidloos naar binnen.

„Niks aan de hand, lui,” fluisterde de sluisknecht. „Ginne mof te zien. Ook nie geweest hier.”

„Mooi zoo,” antwoordde één der gidsen. „Man, jij bent onbetaalbaar. Ook voor jou zullen we sigaretten meebrengen, daar kun je op rekenen.”

Na „goede reis” en „tot kijk” gewisseld te hebben, schoot de boot even later de andere deuren weer uit en het laatste Hollandsche woord in bezet gebied was gesproken. Als alles goed mocht verlopen, zou men over een paar uur de eerste moedertaal weer hooren uit een Brabantsche mond in een smeug dialect.

Voorzichtig werd verder gevaren. De kade aan stuurboord werd steeds in de gaten gehouden, immers die wal was begaanbaar. Men wist nooit of de moffen soms de lucht hadden gekregen van de crossroute en op hun hoede waren.

Zonder wederwaardigheden kwam men in de kil en even naar beneden gaand stak men een kreek in, die tusschen hoge grienden eenerzijds en een polderkade anderzijds met eenige bochten uitliep op een steenen overlaat aan den oever van de Nieuwe Merwede.

Zonder een woord te spreken werd de tocht gemaakt. De piloten waren te getraind om door een onnoodig gesproken woord de veiligheid van zich en hun gidsen noodeloos in gevaar te brengen. Zoveel ging de wind door de hoge griendstruiken. Dikke wolkgevaarten dreven door het luchtruim. In den Brabantschen Biesbosch ging een lichtfakkel omhoog...

„Als ze die grappen maar achterwege laten,” zei de eene gids. „Ben je mal,” antwoordde zijn makker, „de moffen langs de rivier zijn te lui om die dingen te gebruiken. Déze zal wel van de Engelsen zijn aan den Amerer.”

Het water van de Nieuwe Merwede bleek hooger te staan dan dat in de kreek zoodat het over den rol met behoorlijke kracht in de kreek stroomde. Uit den donkeren griendwal schoot plotseling een cano naar voren. „Roode,” zei de inzittende. „Baret”, antwoordde de oudste der twee gidsen. Het wachtwoord was gewisseld. De verkennen meldde niets bijzonders. Geen mof te bespeuren bij den rol, alles veilig. Wel waren er juist twee booten afgevaaren naar het Zuiden, toen de verkennen aan den binnenkant arriveerde. Hij had de gesprekken duidelijk kunnen verstaan. Zeer waarschijnlijk zat in één der booten een gezin met twee kleine kinderen. Zij hadden twee bundeltjes heel voorzichtig aan de kade

neergelegd. Een vrouw was er bij achtergebleven en twee mannen hadden, met drie anderen uit de tweede boot, de beide vaartuigen over den rol getrokken. Daarna waren de bundels weer omzichtig opgenomen en in de boot gevlijd. „Worden ze niet wakker?” had de vrouw gevraagd. „Neen,” antwoordde één der mannen, „het slaapdrankje helpt goed”. Waarschijnlijk vluchtelingen voor den honger!

De piloten werden aan den wal gezet. Eén der gidsen roeide een eindje terug en daarop full speed op den rol af. Met een vaart schoof de kop van de boot op het steenstort van de rol. De aan den wal staande mannen en de verkennen schoten toe en met vereende krachten werd de zware roeiboort stukje voor beetje op den rol getrokken. Na ongeveer een kwartier zwoegen lag het vaartuig in den inham die de rivieroever vormde ter hoogte van den overlaat.

De verkennen nam afscheid en vertrok weer naar huis. De piloten kwamen weer aan boord en hernamen hun vaste plaatsen. Nog even werd gepauseerd, alvorens te vertrekken. De laatste consignes werden gegeven. Ieder kreeg zijn sector van de kompasroos toegewezen om doorlopend en ingespannen uitkijk te houden naar alles, wat maar eenigszins verdacht kon lijken.

Jack, een captain van de Canadeesche Airborn Troops, die uit een Apeldoornsch ziekenhuis, waarin hij als kriegsgevangene was verpleegd, ontsnapt was, haalde uit zijn zware overjas een groote litersveldflesch met leger-rum en liet die eenmaal rondgaan.

„This is for your courage,” verduidelijkte hij, „what's left we'll drink it all in Low Swallows.”

Moed hadden de Hollandsche gidsen echter niet noodig, maar voor den guren nachtwind was zoo'n slok armyrum probaat.

Intusschen was de boot haar tocht begonnen naar de vijftien kilometer verder liggende haven van Lage Zwaluwe, waar een warm bed en een stevig maal wachtten...

De riemen bewogen geluidloos in de scheigaten, waarin zakken gelegd waren, om ieder geluid te smoren. De wind veroorzaakte echter zooveel deining in het water, dat het golfgeklots het gebruik van die zakken welhaast overbodig maakte. De ebstroom trok al aardig om de West. Het midden der rivier werd opgezocht, want enkele kilometers beneden de startplaats bij den rol was de Kop van het Land, het veer van het Eiland van Dordt naar den Brabantschen Biesbosch. Op beide rivieroeveren bij het veer was een Duitsche post geplaatst. Dit was wel het gevaarlijkste punt van de geheele route, want men moest precies het midden van de rivier houden. De piloten waren ook nauwkeurig geïnstrueerd betreffende de gevaarlijkste punten, die men voorbij kwam. Ieder zat gespannen uit te kijken. De oevers waren nauwelijks te onderscheiden. Een vage donkere streep aan beide zijden boven het watervlak duidde ze aan.

De stroom zette aardig door. Daar had je aan stuurboord al flauw zichtbaar de groote boomen bij het zomerhuisje op den polder nabij de Ottersluis. Zoo, nu een beetje naar bakboord, recht-zoodie-gaat! En daar aan bakboord doemde reeds het huis op van de voormalige zalmvisserij. Nou uitkijken hoor, want daar zitten ook moffen. En warempel, daar zie je al flauw de groote hoogspanningsmast aan den Kop! Nou komt het er op aan, jongens. Houd je haaks. Kalm blijven en goed

uitkijken. Daar was ook de mast aan den Brabant-schen kant al zichtbaar. Stel je voor, dat ze nou eens een lichtfakkel oplieten! Dan was je er gloeiend bij. Want reken maar, dat ze je niet over den kop zouden zien. Eén van beide kanten zou allicht zijn oogen niet dicht hebben. Maar, kalm doorvaren was het eenige. Er door moest je toch. Als je dat niet wilde, moest je maar thuis blijven! Dacht je, dat die kerels, die daar ineengedoken aan je voeten op de buikdenning zaten, ook zoo sikke-neurig waren geweest, toen zij daar boven de heidegronden van de Veluwe uit hun vliegtuigen moesten springen, of met hun gliders daalden boven de bosschen en zoeken moesten naar een landingsplaats in vijandig gebied? Kom, nou niet gaan mijmeren als een oude vrouw. We moesten die lui naar Brabant brengen en dat zullen we doen ook!

„Beetje bakboord, Kees! Goed zoo. Recht-zoo-die-gaat!”..... Ineens, plotseling, als een schrille kreet van een alarm-sirene klinkt er van den Zuiderwal: „Halt — Halt — H a a a a l t ! ! ! !” tegelijkertijd vergezeld van een snerpemde, bliksemende straal vuur uit een automatisch geweer. De Noorderwal geeft antwoord. Vuur van beide kanten. De piloten grijpen naar de stens, gaan geknielend liggen voor en achterin de boot, zich dekkend achter het dolboord. De beide gidsen, die aanvankelijk bij toerbeurt roeiden, gaan nu beiden op de riemen. Geen woord is er gesproken, alles is in stelling gekomen, precies zooals volgens de instructies was afgesproken. Salvo na salvo daverd over het water. Aan den wal is alarmtoestand; duidelijk is het schreeuwen der soldaten te verstaan. Kogels sissen fluitend rond door de lucht. Met een „floep, floep” slaan enkele rond de boot in het water. Maar de vuurwapenen in de boot antwoorden niet. Geroeid wordt er als razenden. Als een pijl schiet de boot over het water, geholpen door den stroom. Zooveel mogelijk het midden der rivier houdend, hopen de gidsen binnen den kortst mogelijken tijd buiten de vuurcirkels te zijn. De salvo's van den wal verminderen, de tusschenpoozen worden langer. Vermoedelijk hebben de schildwachten slechts een schim ontdekt op het water en het zekere voor het onzekere nemend maar botweg vuur gegeven.

Doch in de boot was men nog niet zeker van de zaak. De mogelijkheid was niet uitgesloten, dat een patrouilleboot zou komen opstoomen. Men zou zoo spoedig mogelijk dekking moeten zoeken onder den griendwal ter hoogte van de Spieringsluis. Nog enkele honderden meters en de redding brengende houtzoom was bereikt. Het zweet droop den roeiers bij straaltjes van onder de mutsen. Kreunend zwiepten de riemen door het water, buigen onder de aangewende kracht. Nog steeds werd er geschoten, maar kogels werden niet meer waargenomen rond de boot. En eindelijk, eindelijk, na tien minuten, die wel een eeuw schenen, schoot de boot langs de grienden aan den Zuiderwal. Hier was de oever onbegaanbaar voor menschen te voet, althans kon verwacht worden, dat de moffen zich hier niet zouden wagen.

De piloten hadden geen woord geuit. Zij hadden wel meer meegemaakt dan zoo'n eenvoudig schiet-partijtje. Op veiligen afstand van het Gat van de Spiering schoot de boot enkele minuten langs de steenen. Nu kwamen de tongen even los. Gedempt werd het avontuur besproken. De kansen van alarmeering der Duitsche posten beneden-uit werden overwogen. Want als daar voor controle over dat-gene, wat over de rivier passeert, lichtfakkels worden gebruikt, was de kans om door te varen ge-

ring en zou men een dag-over moeten schuilen in grienden en rietgorzen lager-uit, om den volgende nacht verder gaan. Nadat de rumflesch was rondgegaan werd besloten, voorloopig maar door te varen. Men zou wel zien, wat zich voor zou doen. Erdoor moesten we toch. De stroom had behoorlijke snelheid en de eerste kilometers kon veilig langs den Zuiderwal worden gevaren onder dekking van gorzen en grienden. Nimmer was gebleken, dat in die rimboe langs dien oever Duitsche posten waren geplaatst, dus maar weer „Good luck” en „On Lord's Merc”. De lucht bleef dikbewolkt, alles was gunstig, dus — vooruit maar weer!

De tocht ging verder naar wensch. Toen het Gat van den Brabander werd gepasseerd ging er en aan den Noorderwal en aan den Zuiderwal bij het Huis van den Deen een lichtfakkel op. De heele rivier-breedte was hel verlicht. De bemanning dook ineen en zocht dekking achter de dolboorden. De boot dreef voort op den stroom. Toen de fakkels doofden werd nog enkele oogenblikken gewacht. Niets gebeurde er. Geen tweede serie fakkels, geen vuurgeven, waarschijnlijk was men onopgemerkt gebleven. Voorwaarts dan maar weer. Met een groote bocht van den Zuiderwal afgierend ter hoogte van den Deen, werd dit punt zonder ongelukken gepasseerd en daarmee was het grootste gevaar voorbij. Als men op het punt van samenvloeiing van Nieuwe Merwede en Amer geen snelbooten trof, was de tocht als gelukt te beschouwen.

Zonder wederwaardigheden, die vermeldenswaard zijn, werd vanaf de punt van de Jacomien de Amer overgestoken. De boot ging hevig te keer in de deining, die vanuit het Hollandsch Diep kwam aanrollen, maar dat was niets vergeleken bij de gevaren, die de Nieuwe Merwede kon opleveren. Hollandsche knuisten trokken wat ze konden aan de riemen, de boot danste als een veulen in de voorjaarswei, maar dat was eerst je ware varensleven. Varen op een effen plas kon iedereen.

Gekomen onder den Zuiderwal van de Amer koerste men langs de kust der vrijheid naar het Oosten. Daar was de groote golfbreker al met den lichtopstand op zijn kop. Het rond van dezen grooten steenen dam viel niet mee. De stroom rond den kop was allerhevigst, maar ook die werd overwonnen met behulp van een paar stevige Canadeesche armen op iedere riem extra.

Donker en toch veilig — een heel ander gevoel gevend dan de oevers van de Merwede — lag aan stuurboord het bevrijde Brabantsche land.

— „That's the land of liberty, friends!”

er kwam beweging in de piloten. Zij rekten zich eens wat uit, begonnen wat luider met elkaar te spreken en het was kennelijk een emotie voor hen, dat hun leven van maanden-lang-onderduiken en vluchten-van-plaats-tot-plaats thans voorbij was. Daar doemde de boomgroep bij den ingang van de haven van Lage Zwaluwe reeds op. Nog even en de boot scheerde naar binnen tusschen de polderkaden.

Vanuit de donkerte bij wat rietscherven klonk een Hollandsch: „Halt!”

„Ja, goed volk! Wij komen van Sliedrecht!”

— „Kom aan den wal!”

De begroeting was zakelijk-militair. Een N.B.S.-er stond er in gezelschap van een Geallieerde. Nadat met een zaklamp het aankomend gezelschap gemonsterd was, werd het, begeleid door de N.B.S.-er, naar het dorp gebracht.

Na enkele korte formaliteiten bij de Hollanders (de

aankomst was den dag tevoren radiografisch gemeld) kwam een legerauto vóór en met een razende snelheid ging het door den nacht naar Hooge Zwaluwe.

De captain van de Special Forces kwam oogenblikkelijk uit zijn bed. Hij begroette gidsen en piloten op hartelijke wijze, zittend in zijn pyama in den protserigen salon van een geïnterneerden N.S.B.-er. Hij knipperde tegen het felle elektrische licht. De slaap zat hem nog in de oogen. Maar toch dacht hij om alles, wat een goed gastheer betaamt. De menagemeester en de kok werden direct wakker gepord en een groote flesch army-rhum kwam op tafel: de behouden overkomst moest even nat gemaakt worden! Een tinnetje Engelsche cigarettten werd ernaast gezet en zoo zaten daar 's nachts om drie uur een clubje Canadeezen en Hollanders broederlijk bijeen in een rommelige kamer, vlak achter het front, elkaar vragend en vertellend van de avonturen, die men beleefd had. Zoo kortte men den tijd, totdat de menagemeester waarschuwde, dat in

de achterkamer het nachtelijk ontbijt, bestaande o.m. uit gebakken eieren, saucijsjes en meer van die lekkernijen, die in bezet gebied een mensch deden watertanden, op tafel gereed stonden.

Tegen vijven werden de veldbedden opgezocht en enkele uren later vertrokken de piloten per auto. Het afscheid was hartelijk, maar kort. Stevige Canadeesche en Hollandsche handen grepen elkaar (samen gedeeld gevaar legt banden), korte krachtige zinnen gaven uiting aan dank. Maar „Plicht is plicht, ook voor ons, Hollanders!” was het antwoord. Daar gingen ze heen, de jongens van Canada. Zij waren in vrijheid. Zij gingen weer naar hun onderdeel terug, nadat zij verlof hadden gehad, om wat op verhaal te komen.

Daar draaide de auto door een bocht van den weg, nog een laatste zwaai van een khaki-arm uit het portier en weg waren ze, onze vrienden van één dag... Maar tóch VRIENDEN — ónze BEVRIJDERS!

„Good Luck, Boys!”

Een ondergrondse BRUILOFT

Twee zijn er getrouwd, voor de wet, in alle stilte, zonder bruidstooi. Alles heel sober. Niet eens in hun eigen dorp. Dat kon niet. Ze behoorden immers tot „het leger der gezochten”? Gevaarlijk werk werd door haar verricht als koerierster van de N.B.S. Eens heb ik haar gezien met een revolver in de hand. Het was niet de eerste..., ook niet de laatste. En nu zijn ze getrouwd, twee strijders voor het vaderland.

Ze gaan niet van het stadhuis in vroolijke draf naar de kerk. O neen, ze stappen op de fiets en trappen naar huis, haar ouderlijk huis.

Daar wachten twee ruime kamers de feestgangers. Zon en bloemen geven kleur en geur aan de vertrekken. Ze zijn gekomen langs verschillende wegen, telkens een paar, dwars door de weilanden, of de dijk langs. Onopvallend, door voor- en achterdeur komen ze het huis binnen. Geen heeren in stemmig zwart, geen dames in lange gewaden. In de kamers heerscht een gezellige drukte een opgewekte stemming. Er is een band, die al deze strijders en strijdsters verbindt, een band van onderling begripen en vriendschap. En die stemming uit zich in een stevige handdruk, een enkel wel gemeend woord, een prettig gebaar, een lichte scherts, maar alles met een onderton van diepe ernst. Wat zijn ze blij, deze feestdag mee te kunnen maken. Even uittreden uit de geladen sfeer van hun

leven, even vergeten de spanning van voortdurend gevaar. Nu eens niet op hun hoede behoeven te zijn voor S.D. en verraders uit het eigen volk. Ze kunnen ongestoord genieten van dezen feestdag.

De bruidegom was pas naar „de overkant” geweest, had veel mee gekregen van de Canadeesche vrienden.

Zoo drinken ze hun kopje echte koffie en rooken hun Engelsche cigarettten, eten hun Amerikaansche sneeuw witte boterhammen. Een reuze tractatie.

Wanneer het koffieuurtje verstreken is, wordt een klein tafeltje naar voren geschoven, met daarop de Bijbel.

Al kan er dan geen officiële kerkdienst zijn in een mooie stemmige kerk, toch zal dezen dag de Bijbel spreken. Zoo hebben die twee het zelf gewild. En wanneer de Bijbel dan wordt opengeslagen, is het doodstil in de twee kamers. Daar zitten ze, bruid en bruidegom, een beetje zenuwachtig, al dreigt er geen gevaar. Daar zitten de anderen, hun mede-strijders en -strijdsters, met wie ze één zijn, met wie ze geleefd hebben en nog zullen leven.

„Dient elkander door de liefde” (Galaten 5.13) en „indien iemand dient, die diene uit kracht, die God verleent” (1 Petrus 4:11b).

Dat was de tekst, waarover gesproken werd. Elkander dienen, dat moesten ze in hun huwelijk en daardoor God dienen, Die hen samen gebracht had.

Anderen dienen. En dat, door de liefde, de liefde voor elkaar en hun gemeenschappelijke liefde voor God. Dienst, zoo was hun illegale leven, dienst voor het vaderland. Nu gingen ze het samen doen, als man en vrouw. Ze konden het echter niet alleen. Dat kan geen mensch. Dienen is immers het groote struikelblok voor de menschen? Zelfdienst, dat doet ieder, maar naasten-dienst en Godsdienst wil hun zelf-verloochening vragen, het offer, dat alleen de ware liefde brengen kan.

Ze hebben hulp noodig voor dezen driedubbelen dienst, aan God, elkander en hun volk. Ze moeten dienen, zoo wil God het van alle menschen.

En daarom, wie dient, diene uit **kracht**, die God **verleent**! Hun huwelijksleven, ja aller leven, draait om God en Zijn liefde.

Hij geeft Zijn liefde en vraagt hun liefde-dienst. Hij zal hen helpen door de kracht van Zijn onbeperkte Vaderliefde. Daarom krijgen ze ook een Bijbel. Die wordt hun levensgids, de eenige betrouwbare. Met God samen het leven in, met God samen het leven door en door Gods krachtige liefde gedragen het leven maken tot een dienend leven, dienend God, elkander en den naaste.

Het was maar een korte preek, maar één, die een woord van hart tot hart wilde zijn. Dan knielen ze beiden neer en allen vouwen de handen om met den spreker een zegen af te bidden over deze twee jonge menschen, om daarna de twee geknielden toe te zingen:

Dat 's Heeren Zegen op U daal';
Zijn gunst uit Sion U bestraal';
Hij schiep 't heelal, Zijn Naam ter eer;
Looft, looft dan aller heeren Heer.

(Ps. 134 : 3)

Ik geloof dat dit psalmvers nooit inniger en dringender gezongen is, dan op dit moment, nu het gezongen moest worden met ingehouden stem, bij heel zacht orgelspel, het mocht immers buiten niet gehoord worden?

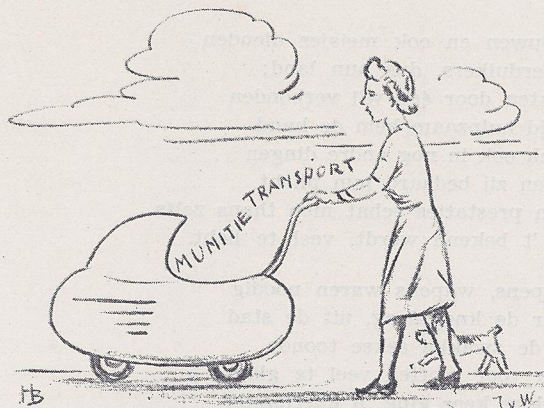
Straks gaan ze allen weer huns weegs, een ieder naar zijn eigen werk. En met het werk komt ook het gevaar en de spanning, de onzekerheid. Zullen ze elkaar weerzien? Zullen die twee geknielden elkaar mogen behouden? Ze weten het immers niet? Er zijn er, die ook dit feest niet meer mee konden maken. Zij waren reeds gevallen in den strijd. Zoo kan het met hen allen gaan en met die pas getrouwden. Daarom wordt er zoo echt dringend gezongen en meegebeden.

Wij vonden elkaar weer rondom de feestdisch. Nooit heb ik zoo sterk beleefd, wat eenheid is, als aan deze tafel. Allerlei stand, allerlei richting, verschillende gaven maar één in hun willen, één in hun geestdrift, één in hun strijd, één in hun gevoel van afhankelijkheid van den hemelschen Vader. Ook hier een ongedwongen stemming, geen uitbundige vrolijkheid, maar een gezellig, een ernstig woord, een diep gemeende wensch, een vrolijk verhaal.

Een blik in het verleden: de dooden werden herdacht; een blik in de toekomst: het Vaderland na den oorlog werd druk besproken.

Zoo konden wij dezen dag dankend eindigen. Ook deze feestdag was weer voorbij. Een laatste handdruk en dan gaan ze, zooals ze gekomen zijn, onopvallend; maar de herinnering aan dezen mooien dag gaat met hen mee. Ze zijn weer gesterkt tot nieuwen arbeid in den dienst van God, Vaderland en Oranje.

Zóó leefden zij en vochten
dit leger der gezochten!

ODE AAN DE Couriersters

I.

Vele burgers zijn onwetend
van hetgeen er is geschied
in de donkre oorlogsjaren
vol ellende en verdriet.
Menigeen werd zwaar getroffen
door de brute heerscherswaan
van de arrogante moffen.
De strijd was zwaar om het bestaan.

Zij, die weigerden te werken
in het Duitsche Rijksgebied,
doken onder en hun vrienden
weigerden hun bijstand niet.
Echter, men moest ook nog leven!
„Bonnen” was een eerste eisch,
bonnenkaarten moesten komen,
bonnen, ja, tot elken prijs!

En de bonnenkaarten kwamen!
De koeriersdienst bracht ze thuis,
„Leenden” ze; 't was wél gevaarlijk
uit een distributiekluis.
Menig giro enveloppe
Met een bonnenkaart erin,
werd omzichtig afgegeven
aan 't betreffend huisgezin.

Schoon 't Damocles zwaard „Contrôle”
immer dreigde, dag en nacht,
werd steeds deez' urgente kwestie
tot 'n succesvol eind gebracht.
Veel, veel meer deed de koeriersdienst,
Onvermoeid was zij in touw
en naast jongeling en mannen
stond standvastig ook: de vrouw.

Vrouwen en ook meisjes dienden
onderduikers, dus hun land;
reikten door één wil verbonden
altijd hulpzaam hem de hand.
Doch ook in nog andre dingen
deden zij bedaard hun plicht.
Hun prestaties schat men thans zelfs
nu 't bekend wordt, veel te licht.

Wapens, wapens waren noodig
voor de knokploeg, uit de stad
en de zwakke sekse toonde
zich voor moffen veel te glad.
Zeek're keer ging 'n koerierster
met een koffer vroeg op pad,
met den trein naar Rotterdam toe
waar zij een karweitje had.

II.

Aan 't D.P. station gekomen
maakte 't Herrenvolk zich druk
met contrôle, doch het meisje
raakte heusch niet van haar stuk.
Heel gewillig ging het deksel
van de koffer naar omhoog,
't Hitlerschoffie kon lang kijken,
niets ontdekte zijn spiedersoog.

'n Leege koffer! „Geh'n Sie weiter!”
„Alstublieft” en zij ging heen.
Even keek hij wat wantrouwig
tot z' in 't stadsgewoel verdween.
Nu de terugreis! Weer een koffer,
thans gevuld met schietgerei,
handgranaten, stens, patronen,
meer kon er toch heusch niet bij.

Bovendien bracht deze Kenau
nog meer van dat speelgoed mee,
goed verborgen in haar kleeren,
viel dat vrachtje haar niet mee!
Eén ding was er, dat zij vreesde:
De contrôle bij 't station!
En met lood (niet in haar schoenen)
zei ze tot zich zelf: „allons”
„Voorwaarts marsch! het zal wel lukken”.
Er overkwam haar niets geen kwaads,
Want de rasgermanenkweekers
waren op een and're plaats.

Veilig bracht zij nu haar vrachtje
met een kloppend hart naar huis,
onderwijl de Duitschers pochten:
„Aan ons oog ontsnapt geen muis”.
'n Volgend keer, 't was bij de spoorbrug
reed 'n koerierster langs den dijk,
toen zij door Heer Kragt bemerkt werd,
riep hij: „stop, of 'k sla je lijk!”

Rustig stapte zij op Kragt toe,
die tezamen met een mof
contrôleerde haar papieren,
't Was in orde, wat een bof!
Echter Kragt kon 't niet verkroppen
en sprak tot den rasgermaan,
„Moet een koerierster van de Tommies”
Zoo maar rustig verder gaan?

Eerst nu opende zij de sluizen
van hare welsprekendheid.
't Slot van 't lied was: „Geh weiter”
Kragtje barstte haast van nijd.
Ja, die Duitschers waren suffers.
Luister: Heinz reed eens heel traag
naast een vermeenden Nederlander,
„ganz gemütlich” langs de Graaf.
Wat gebeurt aan de overzijde?
Daar gaat 'n koerierstertje per fiets
met zes Engelsche piloten,
aan hun neuzen zag men niets.

III.

„Karolientje” riep de buurman
van ons Heinzelmännchen uit
„Hé, bonjour” was 't vroolijk antwoord
't klonk haast als een lachgeluid.
En die mof, die dooie diender
keek eens naar z'n kameraad,
Hij reed, zonder dat hij het vermoedde
naast een Engelsche Janmaat!

Met een zender in zijn koffer
trok Jack door een groot gebied,
zoo vlot ging het onze Tommie
in ons dierbaar landje niet.
Nu eens was hij bij een burger,
maar dat duurde vaak niet lang,
want zij zochten gauw een uitvlucht,
maakten zich zoo spoedig bang!

Dan was het weer „zoek” geblazen,
'n nieuw tehuis moest opgespoord
en dat kostte ons veel moeite.
Ongastvrijheid..... ongehoord!
Doch gelukkig zijn er mensen,
die hun plicht hebben verstaan,
deze handelden! al hebben
zij veel angsten uitgestaan.

Ook kritiek werd er gegeven:
„die B.S., wat die toch is?”
Als je meent, 't zijn allen helden,
nou dan heb je 't aardig mis
't is als immer in de wereld:
„de beste stuurlui staan aan wal”
Wie z'n plicht ook mocht verzaken,
de S.G.'ers stonden pal!